

ötödik évi folyam.

Pest, majus 30-án 1858.

A Vasárnapi Ujság hetenként egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj január-juniussig, azaz: 6 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy postal úton a Politikai Ujdonságokkal együtt 4 ft. pp. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

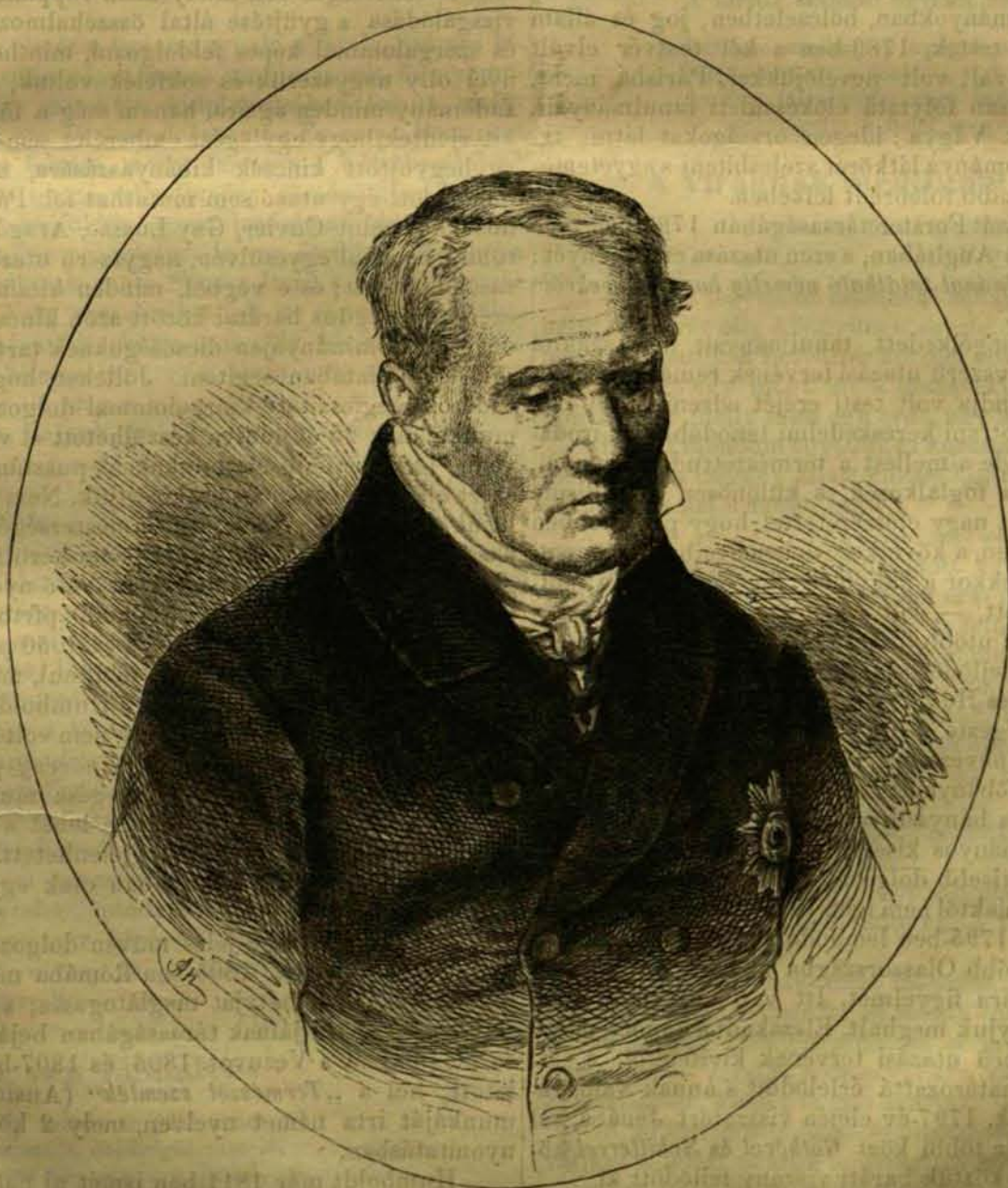
Humboldt Sándor.

Azon nagy férfi arczképét mutatjuk itt be olvasóinknak, kinek neve a természettudományok ujabbkori kifejlődésével és haladásával a legszorosabban össze van kapcsolva; ki magasztos szelleme, alapos mély tudománya s fáradhatlan szorgalma által körünk mivelődésének hatalmas előmozdítója s az összes természet-tudományi világirodalom középpontja lön a szó legvalódibb értelmében; körüle csoportosulnak össze maig is a tudomány emberei, kiknek, aggkora daczára, mélyen beható lángeszével, lelkesítő s irányadó nemtöként, kijelöli az utat, melylyen haladva a természet titkainak felfedezésére juthatnak; az ő fürkésző szelleme kimutatja a hiányt, mely a tudomány egyes ágában betöltendő; és a mit mások szorgalmas munkásokként a tapasztalás mezején észlelés, kísérlet vagy felfedezés következtében gyűjtének; ő azon nagy mester, ki mindazt feldolgozva teremtő művészként egy harmonikus egészszé emeli, mint egy ropant nagyszerű épületet, mellyet idő és semmiféle hatalom meg nem emészthet, le nem rombolhat, míg csak ember és tudomány lesz a földön. Tehát méltán nevezik őt századunk büszkeségének, és a tudományok fölként királyának.

„Humboldt nevével, — ugymond *Klencke*, ki életrajzát írta, — a mivel ember előtt egész világ nyílik meg; önkéntelen látja őt a Kordillerák és az Altai hegy csúcsán állani és kijelentő jósként szemlélni a természet minden nyitva álló

megyéjébe, a tenger mélységei s az égnek határtalan messzeségeibe. Munkásságában úgy jelenik meg mint tudományos nap, melly az egész föld kerektségére löveli sugarait, s mindenütt tudásra serkent, melegít és elevenít. Minden állami miniszterséggel, melly csak némileg gondol a tudományokkal, minden tudós társasággal folytonos levelezésben és közlekedésben van. — — — Átalában el lehet róla mondani, hogy a mult és jelen világ egyes elszigetelt tapasztalatai *zürjét* első rendezte, s mindent, hová tartozó, maga illő helyére helyezett“ stb.

Humboldt Sándor régi nemes család ivadéka, szül. Berlinben 1769-ben sept. 14-én. Atyja báró *Humboldt S. György* mint őrnagy II. Frigyes hadseregében szolgált, és királyi kamarás volt. Anyja szület. *Colomb* kisasszony, herceg *Blücher* hitvesének unokahuga volt. — *Humboldt Sándor* első éveit két évvel idősebb bátyja *Vilmos Károly* lyal Tegel várában töltötte, melly Berlin-

HUMBOLDT SÁNDOR.

től 3 mérföldnyire fekszik a Havel partján, szemben Spandau erősséggel. A két testvér a legszerencsésebb helyzetben s körülmények között nevelkedett föl, s már szülők házában korán megismerkedtek a társadalom legkitünőbb egyénéivel, s legjelesebb tudósaival. Atyjokat ugyan korán elvesztették, de egy magas miveltésű és szellemdus édes anya gondos nevelése dusan kárpótolta a nagy veszteséget. Első nevelőjük a híres *Campe Joachim*, az annyira kedvelt „Robinson” szerzője volt, ki azonban csak egy évig vezette nevelésüket, később Hamburgban magán növendékét nyitott, mely csakhamar igen híressé lön. A Humboldt testvérek második nevelője *Kunth Keresztély* eleinte szomorun tapasztalta, hogy a 11 éves Sándor igen gyenge tehetségű, lassu elméjű és sokkal nehezebb felfogású mint bátyja, úgy hogy már aggódni kezdettek, vajjon képes leendő tudományos pályára; de utóbb „megnyílt, mint mondani szokták, az esze” s a legvérmesebb reményeket is tulszárnyalá. Nevelőjükkal Berlinbe költözvén, nyilvános tanodába nem jártak; de Kunth a legderékabb tanítókat választá maga mellé az egyes szaktudományokra. Noha Sándor nehezebben tanult s folyvást gyöngéledett, mégis a természet tudományok iránti előszeretete már korán kitűnt. Később nevelőjük és barátjuk kíséretében Odera melletti Frankfurtba mentek, az akkor ott virágzó egyetembe.

1788-ban már nevelőjük nélkül Göttingába költöztek, hol szellemi igényeiket jobban kielégíthették. Itt ismerkedett meg Humboldt Sándor a lelkes *Forster Györggyel*, ki *Cook* kapitányt föld körüli második útjában kísérte. A Robinson olvasása által még gyermek korában felébresztett utazási vágyat Forsterrel való társalgása még jobban felgyulasztotta, ki mind élőszóval, mind pedig írásban bájosan tudá lerajzolni a mit látott; mind ez Humboldt Sándor fogékony szellemét hatalmasan megragadta s kiirthatlan vágyát még inkább feltüzeltte, a tényleges tartományokat láthatni.

Miután egyetemi tanulmányait bevégezték, hol az ó és új nyelvekben, természettudományokban, bölcséletben, jog és állam tanokban nagy előhaladást tettek, 1789-ben a két testvér elvált egymástól. Vilmos Campéval, volt nevelőjükkal, Párisba ment, Sándor ellenben szorgalmasan folytatá előkészületi tanulmányait, és tudományos buvárlatait. Vágya: idegen országokat látni, tapasztalatokat szerezni, tudománya látkörét szélesíteni s egyetemes nézetekre juthatni, mindinkább fölébredt lelkében.

Első tudományos utazását Forster társaságában 1790-ben tevé a Rajna vidékén, Holland- és Angliában, s ezen utazása eredményét: „Ásványtani kísérletek a Rajnánál található némely basalt kövekről” című könyvében ki is adta.

Noha még mindig gyöngéledett, tanulmányait nem szakítá félbe, s nem hagyott föl nagyszerű utazási tervének reményével, sőt hogy azt valósíthassa, fögondja volt testi erejét edzeni. 1790-ben Hamburgba ment, hogy az ottani kereskedelmi tanodában az irodai ügygyel megismerkedjék; de a mellett a természettudománnyal, ásvány- és növénytanal is foglalkozék, s különösen a földisme (Geognosia) iránt viseltetett nagy előszeretettel; hogy pedig ebben nagyobb előhaladást tehessen, a következő évben Freiburgba ment, a bányászatot tanulni, hol ekkor a nagyhirű *Werner*, — ki a földtanban új rendszert alkotott, — volt a bányászati tanoda igazgatója, s kinek a többi közt az utóbb híressé lett *Buch Lipót* jeles geológ is tanítványa volt. Itt fejlődött ki a legbiztosabb barátság a két nagy természettudós *Buch* és *Humboldt S.* közt, — ki miután bányászati tanulmányait bevégezte, 1792-ben a berlini bányászati és kohászati osztály ülnökévé neveztetett ki. Innét nem sokára *Beyreuth*-ba küldetett, mint főbányamester, hol igen nagy tevékenységet fejtett ki, s nemcsak a bányáügyet, hanem a népnevelést is felkarolá. E mellett tudományos kísérleteit és kutatásait folytatván, tapasztalatait számos kisebb dolgozatokban bocsátá közre.

De forró vágya, európaiaktól nem igen látogatott messze országokba utazni, folyton nőtt. 1795-ben lemondott hivataláról, s darab ideig Bécsben mulatván, utóbb Olaszországba ment, hol leginkább a galvanismus vontá magára figyelmét. Itt vette bátyjától azon szomorú hírt, hogy édes anyjuk meghalt. Elszakadt a kapocs, mely őt visszatartoztatá nagyszerű utazási tervének kivitelétől. A kiolthatlan vágy most már határozattá érlelődött s annak valószínűségről komolyan gondolkodék. 1797-év elején visszatért Jenába, hol bátyjával találkozott s hol a többi közt *Göthével* és *Schillerrel* közelebből megismerkedvén, köztük baráti viszony fejlődött ki.

Miután örökségi viszonyát elintézte s a neki jutott birtok-

részt *Kleist Ferencs* költőnek eladta, hogy elegendő pénze legyen, egész határozottan amerikai útjára készült; de ez alatt Olaszországban kiütvén a háboru, nem indulhatott el, hanem Salzburgba ment, mellynek hegyei között *Buch Lipót* barátjának társaságában földtani kutatásokat tön. Innét a következő évben Párisba utazott hol barátjával ismét találkozott.

Párisban a leghíresebb tudósokkal lépett baráti viszonyba, különösen a nagy tudomány *Bonpland*-dal, kivel mélyebb barátságot kötven, együtt elhatározták, hogy Amerikába utaznak.

Végre tehát Humboldt S. kedvencz vágyának teljesülése közelgett. *Bonpland* kíséretében Marseille-be ment, hogy ott egy Amerikába vitorlázandó svéd hajóra szálljon. De a svéd hajó nem érkezett meg. Humboldt és társa onnét Madridba utaztak, — hol *Urquijo* miniszterrel megismerkedtek, ki őket bemutatá a királyi udvarnál. IV. Károly spanyol király annyira elragadtatott Humboldt beszéde által, hogy utazási tervét kiváló kegyességgel elősegíteni ígéré, s engedelmet adott az összes spanyol birtokokat Amerikában bejárhatni, s átkutathatni.

„Különös — ugymond *Klencke*, — hogy Amerika felfedezője *Columb*, és tudományos felfedezője Humboldt, mindketten Spanyolországban lelték terveik előmozdítását.”

Humboldt és társa Madridból nem sokára Corunnába mentek, ott egy „*Pizarro*” nevű spanyol hajóra szállandók, mellynek kapitánya egy szélvész alkalmával a Corunna révet ostromzár alatt tartó angol hajókat kikerülte és tengerre szállt. — Humboldt régóta táplált és sokszor meghiusult vágya végre teljesült, s 1799-ben június 5-én a sik tengeren látta magát.

Több mint öt évi távollét után Humboldt, midőn 1804-ben Amerikából visszatért, mellyet mint egy második *Columb*, a tudománynak meghódított, szükségesnek látta, Párisban telepedni meg, hol mintegy 20 évig állandón lakott; mert csak itt talált elegendő erőt és tehetséges főt, melly azon roppant utazási anyagot, miket vizsgálódása s gyűjtése által összehalmozott, kellő készütséggel és szorgalommal képes feldolgozni, minthogy utazásának eredményei oly nagyszerűk és sokfélék voltak, s nemcsak a természet-tudomány minden ágaira, hanem még a földleirat és statistikára is kiterjedtek, hogy egy egész emberélet sem lett volna elegendő ezen egybegyűjtött kincsek kibányászására, mellyhez hasonlót Humboldt előtt egy utazó sem mutathat fel. Párisban a legjelesebb tudósokkal, mint *Cuvier*, *Gay-Lussac*, *Arago*, *Vauquelin*, *Laplace*, s több másokkal egyesülvén, nagyszerű utazási munkájának kidolgozásához fogott; és e végből, minden kicsinyes dicsvágytól menten, ezen tehetségdus barátai között azon kincseket kiosztá feldolgozás végett, kik mindnyájan dicsőségüknek tartották, Humboldtot ezen óriási vállalatában segíteni. Jóllehet, hogy a hozzá csatlakozott tudósok megfeszített szorgalommal dolgozának, mégis ezen óriási munka csak 25 év múlva készülhetett el végképen. Igen nagy tért venne igénybe, ha ezen munkáknak pusztán csak czimeit is közölnök, azért elősorolását megsem kísértjük. Nem túlozunk, midőn azt állítjuk, hogy a könyvnyomtatás mesterségének feltalálása óta ehhez hasonló nagyszerű munka még nem került ki sajtó alól. Csak maga az utazást tárgyaló kötetekhez való nyomtatás, rézmetszet stb. több mint 226,000 tallérba (339,000 pfrtba) került, és egy ivréti példány ára 2,700 tallér volt, az az 4050 pforint. Belső értéke megbecsülhetlen kincs, s mindent felülmul, mi e nemben valaha megjelent, már csak az által is, hogy Humboldt ebben számos új tudomány alapját vetette meg. Előtte nem volt sem *égáljtán* (*Klimatologia*) sem *növény-geographia*, sem *növény-physiologia*, sem *hydrographia* és *meteorologia*. — Az egész munka eredetileg francia és latin nyelven iratott ki. Büszke lehet a nemzet, mellynek nyelvén illy nagyszerű munka megjelenhetett. Nem tudni, hogy található-e széles magyar hazánkban csak egy példány is e nevezetes munkából.

Mig Humboldt e jeles művén dolgozott, olykor Párist rövidebb időre elhagyá, 1805-ben Rómába ment, hogy ott követségi minőségben levő bátyját meglátogassa; s egyuttal *Buch Lipót* és *Gay-Lussac* barátjainak társaságában bejárta egész Olaszországot, és megmászta a *Vezuvot*. 1806, és 1807-ben pedig Berlinben mulatott, hol a „*Terméssel szemlék*” (*Ansichten der Natur*) című munkáját írta német nyelven, mely 2 kötet 1808-ban jelent meg nyomtatásban.

Humboldt már 1811-ben ismét új nagyszerű utazást tervezett Ázsiába, mellyre az orosz és francia kormány segélyezést ígért.

Szorgalmasan tanulta a persa nyelvet s az Ázsiára vonatkozó földirati munkákat, de ezen utazása is több halasztást szenvedett. Noha a porosz király a tudományos készülétekre való költségen kívül utazása idejére évenként 12,000 tallért ajánlott Humboldtnek, tervezett utazása Ázsiába most mégis elmaradt. — 1822-ben bejárta megint Olaszországot a porosz király társaságában, ki őt nagyon megkedvelvén, ohajtá, hogy állandóan Berlinben telepednék le. 1826-ban Humboldt csakugyan Berlinbe költözött, s azóta többnyire ott tölti napjait. 1827-ben nyilvános előadásokat kezdett tartani a természeti világleírásról s ezek képezik a később megjelent „Kosmosz” legelső vázlatát. Humboldt felolvasásai valóságos lelkesülést költöttek nemcsak Berlinben, hanem egész Németországban; — maga a király személyesen, — a királyi hercegek és udvar, s általában a legmagasabb rendűek is jelen voltak rendszeresen a teremben, hol Humboldt Sándor, a báró, királyi kamarás, titkos tanácsos, a király meghitt tanácsadója és barátja tartott felolvasást.

Ugyanazon évben Miklós orosz császár ajánlatot tétetett Humboldtnek, hogy terjedelmes utazást tegyen az Oroszbirodalomban a korona költségén, s utazása célját egyedül a tudomány gyarapítására helyezze. — Ez ajánlatot Humboldt nem mellőzhette el, és 1829 év april 12-én elindult Berlinből. Ezen utjában két igen jeles természettudós kísérte: *Rose Gusztáv*, ki különösen az ásványtani, és *Ehrenberg*, ki a növény és állattani munkálatokra vállalkozék. Bejárta ez alkalommal Humboldt *Sziberiának* legnagyobb részét, az *Ural* vidékét, Ázsiában az *Allai* hegy délnyugoti lejtőjét, be egész a *chinai határszélekig*, és visszafelé meglátogatta a *Volga* mellékét s a *Kaspi tenger* partvidékeit. Ugyanezen év vége Humboldt-ot, már megint Berlinben találta, miután ezen rendkívül rövid idő alatt több mint 2000 földleirati mérföldet beutazott s a tudományt számos fölfedezésekkel gazdagította. Humboldtnek e rövid ideig tartott, de tudományos eredményben felette gazdag ázsiai utazásáról megjelent művek sorát még csak rövid átnézetben sem közölhetjük.

Humboldt S. egész életét a tudománynak szentelé. Számos kisebb-nagyobb dolgozat után végre összes tanulmányait és nyomozásait egybefoglaló nagy munkája kidolgozásához fogott, melyen berlini felolvasásai óta 17 évig dolgozott. És ez a „Kosmosz” vagy a világ egyetemes leírása, melly összesen 4 kötetben jelent meg. E munka, melly a természettudomány történetében korszakot alkotott, a művelt külföldön egész irodalmat támasztott, s csaknem minden mivelt európai nyelvre le van fordítva. Magyarra való áttételével is foglalkozik most *Mikszics Imre* s két füzet már a közönség kezén van. Nem ereszkedhetünk itt ennek bírálatába, de annyit ki kell mondanunk, hogy nem elég ide a műkedvelői jó akarat, ha a nyelv tökéletes ismeretén kívül még az összes természettudományokban való alapos kiképzettség és jártasság hiányzik. Jobb lett volna, ha, nálunk, hol a természettudományok bölcsőkben ringanak, hol még sok idő fog eltelni, míg e tekintetben a tudományosság színvonalára emelkedhetünk, s a külföldieket megközelíthetjük, ha előbb *Cotta Bernardnak* a Humboldt *Kosmoszáról* irt népszerű leveleit fordítaná le valaki, tán több hasznot tenne olvasó közönségünknek, mellyben még eddigelé a komolyabb természettudományok iránt nem igen nagy hajlam mutatkozik.

Végül még egypár szót Humboldtról. A most uralkodó porosz király IV. Frigyes Vilmos, Humboldtnek legőszintébb tisztelője és barátja, és többféle kitüntetésben részesítette őt. 1842-ben magával vitte Angliába, midőn a Walesi herceg keresztelőjére utazott. Ugyanazon évben a nagy Frigyes által alapított érdemrend kanzellárjává nevezte. Mind Berlinben, mind Potsdamban a királyi palotában van néhány terem lakásául felbutorozva. Humboldt máig is összes vagyonát és jövedelmét a tudományokra áldozza, és igen sok tehetséges fiatal évi pénzsegélyvel lát el. A társalgásban a legegyszerűbb és igénytelen, mindenkihez nyájas és barátságos. Agg kora daczára, (most már 88 éves), máig is szüntelen a tudományokkal foglalkozik, olvas, ir, s *Kosmoszának* 4-dik kötetét csak a mult évben végezte be.

A vén földmives.

Földmives volt nekem az édes apám is,
E foglalkozás szállt örökségül rám is,
Szeretett a sors egy sanyaru étellel,
Jól tette, legalább nem kényeztetett el.

Igy, daczára az ő mostoha kezének,
Sok más ezereknél boldogabban élek,
Mert megtanultam azt nyereségül venni,
A mi tán sokaknak teher szokott lenni.

Soha se vágyódtam ezíra palotára,
Tudva, hogy a fénynek terhes gond az ára:
Kis házammak törpe ajtója szemöldje,
Rajta a kis gond is meggörbedve jó be.

Ha repült a hintó tátos paripája,
Nem tekinték soha sovár szemmel rája,
E szavak szolgáltak lelkem nyugalomára:
Csálé Szöke, Bodor, ki a barázdára!

Ha szántó munkámmal vigan bibelődtem,
A természet könyve feltárult előttem,
Abból olvastam, abból imádkoztam,
S családomhoz este nyugott szívet hoztam.

Családom nyájas jó estével fogadott,
Estebédemhez a munka fűszert adott,
S a meglegedés édes szózatára
Nyugottan hajoltam az álom karjára.

Ha jött a vasárnap és zengett az ének,
Mentem hálát adni ég s föld Istenének,
Legfőbb boldogságom e helyen találtam,
Mert itt minden embert testvéremül láttam.

Szántszándékkal köztök egynek se vétettem,
S a ki nekem vétett, azt elfelejtettem;
S nem dicsekszem vele, Isten látja lelkem,
Sok szegény áldott meg egyszer-mászor engem.

Ki illy szépen derült s jó napokat látott,
Kívánhat-e több jót s nagyobb boldogságot?
Ha újból születném, ha még egyszer élnek,
A sorstól ekémmel egyebet nem kérnék.

Isztikém ma-holnap nyugalomba teszem,
Mert mint én a földdel, úgy bánt a sors velem,
Arczom fölszántotta sűrű barázdával,
És behintegette a halál magvával.

Hungady Ferencz.

A virágnak megtiltani nem lehet . . .

Beszély BALÁZS SÁNDOR-tól.

(Vége.)

— Hála legyen az Istennek! sohajtá Francz megpillantván Mihályt, s szívét olly könnyűnek érezte, mint midőn a halasi csárdában kiszabadult a betyárok körmei közül.

Mihály egy maga ült a csapszékben, két kezével az asztalra könyökölve, melly mint egy erdő, úgy nézett ki a sok boros üvegtől.

Ha azt mondom egyedül, ez korcsmárosi stylusban van mondva, mert három cigány állott előtte, kik mindössze hat huron, reggel óta huzzák azt a nótát, hogy:

Fáj a szívem, majd meghasad!

Az ajtónyílásra elcsillapodott egykissé a zene, mert a cigányok azt hitték, hogy zsandárok érkeztek.

Az elcsendesedésre Mihály is felpillantott.

— Francz! — kiálta fel örömmel, a mint czimboráját megpillantá — Francz, édes jó ördögöm, jó, hogy itt vagy; épen azon törtém a fejemet, kit küldjek utánad, hogy ide hivassalak.

A jó ördög mit sem szolt, csak elszörnyűködve nézett az asztalon levő üvegekre, s azután egy részvét- és szánalomteljes tekintetet vetett barátjára.

— Reggel óta kereslek — mondá azután lassan, több szomorúsággal mint szemrehányással.

Mihály egy tele palaczkot tolt eléje.

— Igyál! — mondá sötéten — téged talán felvidit; nekem már ez sem használ!

Nézd, ez az asztal most másodsor van így telerakva üveggel, mit mind én üritettem ki, és mégis ollyan józan vagyok, mint mikor idejöttem. Pedig a muzsika is szolt . . . Huzzad hát, az angyalodat! — rivalga a cigányokra, kik felhasználva e pillanatnyi szórakozását, kissé pihenni akartak.

A jó ördög mindinkább elszomorodott. Tudta ő jól, mi fájt barátjának, miért akarná lerészegíteni magát, de azt is érezte ösztönyszerűleg, hogy itt vigasztalással nem szabad előállania.

— Igyál hát, Francz! kinálá őt Mihály.

Francz szájához emelte a poharat, de a bor illata eszébe jutatta, mit nagy felindulásában elfelejtett, hogy egész nap mitsem evett. Letette tehát ismét a poharat, s az épen ott ácsorgó korcsmáros-tól megkérdezte, ha kaphat-e valamit enni?

A korcsmáros az felelte, hogy olyan sonkával fog szolgálni, minőt, tudja, nem mostanság evett az ifju ur.

— Még ma nem ettem semmit, — mondá mintegy felvilágosításul Mihálynak.

— De hát a nagy lakzi? kérdé ez gunyosan mosolyogva, hisz talán csak meghittak az asztalhoz?

— Nem voltam otthon; téged kerestelek.

Mihály mitsem szólt, csak némán szoritotta meg kezét a jó ördögnek.

— De hát mért kerestél? mi dolog van velem? — mondá kis idei szünet után.

— A lakzira akartalak haza híni. — Felelt Francz, elpirulva hazugságán. De miként is merte volna neki megmondani, hogy aggódott távollétén? Hisz akkor azt is meg kellett volna mondania,

zás után, miközben bátoritól egy Strauszféle keringőt dünyögött magában, példálózgatni kezdett a hazamenetelt illetőleg.

Mihály hallani sem akart fölöle. Addig iszik a mig mindent elfelejt, s mitsem fog tudni erről a czudar ros világról. Ha Francz jó barátja, ő is vele iszik. Aztán a cigányok is igyanak, de csak úgy mint eddig, rendre, egyenkint, hogy a nóta meg ne szakadjon. „Fáj a szívem, majd megszakad!”

A jó ördög átlátta, hogy ezen az uton nem boldogul. Más módot választott.

— Bánatod van Mihály, — mondá félig kérdőleg, félig erősítőleg, mert mint furfangos ficzkó, nem akarta maga után a visszavonulás hidját fölégetni — megbántott valaki?!

Várakozott kis ideig a feleletre, miután azonban barátja mit sem szólt, több bátorsággal így folytató:

— Ha bánatod van, légy férfi. Lásd, én melletted csak olyan vagyok, mint egy lájblí egy szür mellett, de úgy segéljen! szegyenelném magamat így ellágyulni, mint egy haszontalan gyerek!

Mihály gondolkozott kis ideig, azután hirtelen, büszkén felvette fejét, s némi daczczal és merően nézett barátja szeme közé.

Chinai laezikonyha. — (Lásd a szöveget 259. oldalon.)

hogy miért? Hogy ismeri titkát; hogy a műhely ablakából mindennek tanuja volt. Hallotta a dalt, látta a rózsát, mit Ágnes neki átadott; s ekkor az is kisült volna, hogy ő bizony leskelődött egy kicsit.

E gondolatra még jobban elpirult, és hogy zavarodását elpálástolja, nagy mohósággal hozzálátott a sonka evéséhez.

— De igyál hát! — unzóla őt Mihály, ki egyre ürité a poharakat, közbe közbe nagyokat rikkantva a muzsika-szó közé, barátja nagy rémulésére, kinek e kurjantásokra mindig a halasi betyárok jutottak eszébe, s ki mindannyiszor egyegy aggályteljes tekintetet vetett rá.

Nem lehet mondani, hogy Francz nagyon szerette volna a bort, de azért kevesebb mint egy óra eltelése alatt, már valami három itczét ivott meg, egy negyedrészt jószantából, 3 negyedrészt erőtetve Mihály által, ki mentől többet ivott, annál józanabb lett, — vagy legalább annál gyakrabban és nyersebben rivalgott a cigányokra, hogy „még keservebben!”

Francz átlátta, hogy ennek nem jó vége lesz, s kis idei habo-

Még sok esztendővel azután is, mikor visszagondolt Francz e jelenetre, mindig bámult rajta, hogyan lehetett illy bátor e pillanatban, mert cseppet sem ijedt meg e dacztól, hanem még több tüzzel és valódi ékesenszólással folytatá:

— Igen, igen; hiában mereszted rám olly haragosan szemidet, kimondom az igazat. Nem illő egy illy derék magyar ficzkóhoz, kinek atyja még hozzá czéhmester Miskolczon, hogy egy kis bánatnak úgy megadja magát. Engem az egész világ hebreusnak csufol, de ha még tiz akkora bűm volna is, nem engedném magamat kinevettetni.

— Igazad van, Francz — mondá nyugodt határozottsággal Mihály, és megkiserlő felpattanni székéről, miután azonban lábai kissé elnehezedtek, hát belefogózott az asztalba, s így vánszorgott fel valahogy. — Korcsmáros, mit fizetek?

Az öszveg, mit a korcsmáros szép fehér krétájával s rettentő numerusaival összeszámolt, olly nagy volt, hogy Mihály még arra a banknotára is rászorult, mellybe Ágnes rózsája volt bepakolva. Tőle kitelhetőleg félrefordult ugyan, midőn a virágot kivette

belőle, de ezt azért nemcsak Francz észrevette, hanem még a kontrás cigány is, ki aztán, azzal a rettentő szatírával, minőre a cigányon kívül még csak az örmény képes, társait oldalba döfte, s mormogott hozzá valamit, mire mindannyian elmosolyodtak. De e mosoly egyszerre megfagyott ajkukon, midőn látták, hogy a korcsmáros mindössze négy huszast adott vissza a banknótából, s hogy Mihály semmit sem toltott hozzá, midőn az asztalra dobta.

— Nesztek — mondá — majd máskor több lesz.

A cigányok sorba kezdtek morogni. Egy disz-kant hang azonban, a második kontrásé, kiritt a többi közül, s jól lehetett érteni, mikint beszéde oda megy ki, hogy egész napi munkával, még téglave-tésnél is többet keresett volna.

Francz átlátta, hogy igaza van, azért nagyot sohajtott, s zsebébe markolván, oda dobta minden pénzét a békétlenkedőknek. Nem sok volt az igaz, még hat huszas sem egészen, de azért a jó ördögnek két heti bére volt, s ha angol volnék, és ki akarnám számítani, bizonyosan felvihetném legalább öt millióra az öltések számát, miket érte tön. — E körülményt azonban a dologba mélyebben ereszkedni vonakodó cigányok teljességgel nem akarták felfogni, méltányolni, s még akkor is morogtak, mikor a vendégek régen odahagyták a korcsmát.

Ha fejét nem is egészen, de lábait tökéletesen ellágyította a

len állapotba hozta őt. — Francz ennek csak örült, mert legalább zaj nélkül fektethette őt ágyába.

IV.

Midőn Mihály másnap reggel először fölvetette szemeit, azon kezdte, hogy csodálkozva körültekintett, sehog sem foghatva meg azon másképen rejtélyesnek nem mondható körülményt, hogy mikint került ő haza, és ágyába?

Francz, ki már régen a műhely mellett dolgozott, észrevevén barátja felébredését e bámulásnak azonnal véget vetett, s néhány szóval elmondta a tegnapi éj történetét.

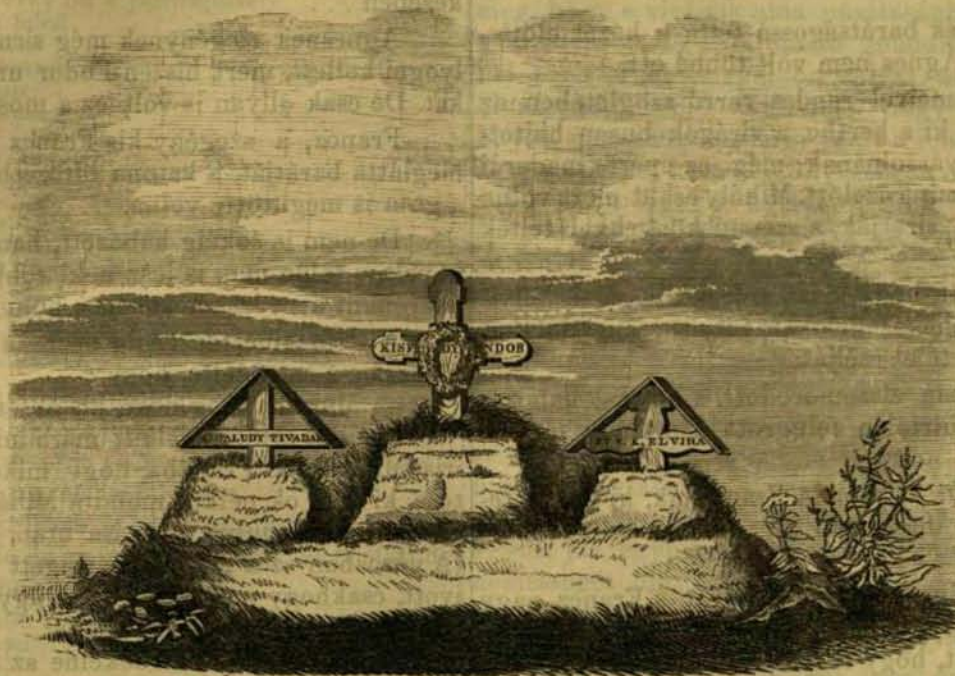
Mihály a jó ördög első szavaira rögtön emlékezni kezdett, s a bámulás helyett szomorúság s kétségbeesés mutatkozott arcán. — Eszébe jutott minden.

Hirtelen kiugrott az ágyból s öltözködni kezdett. —

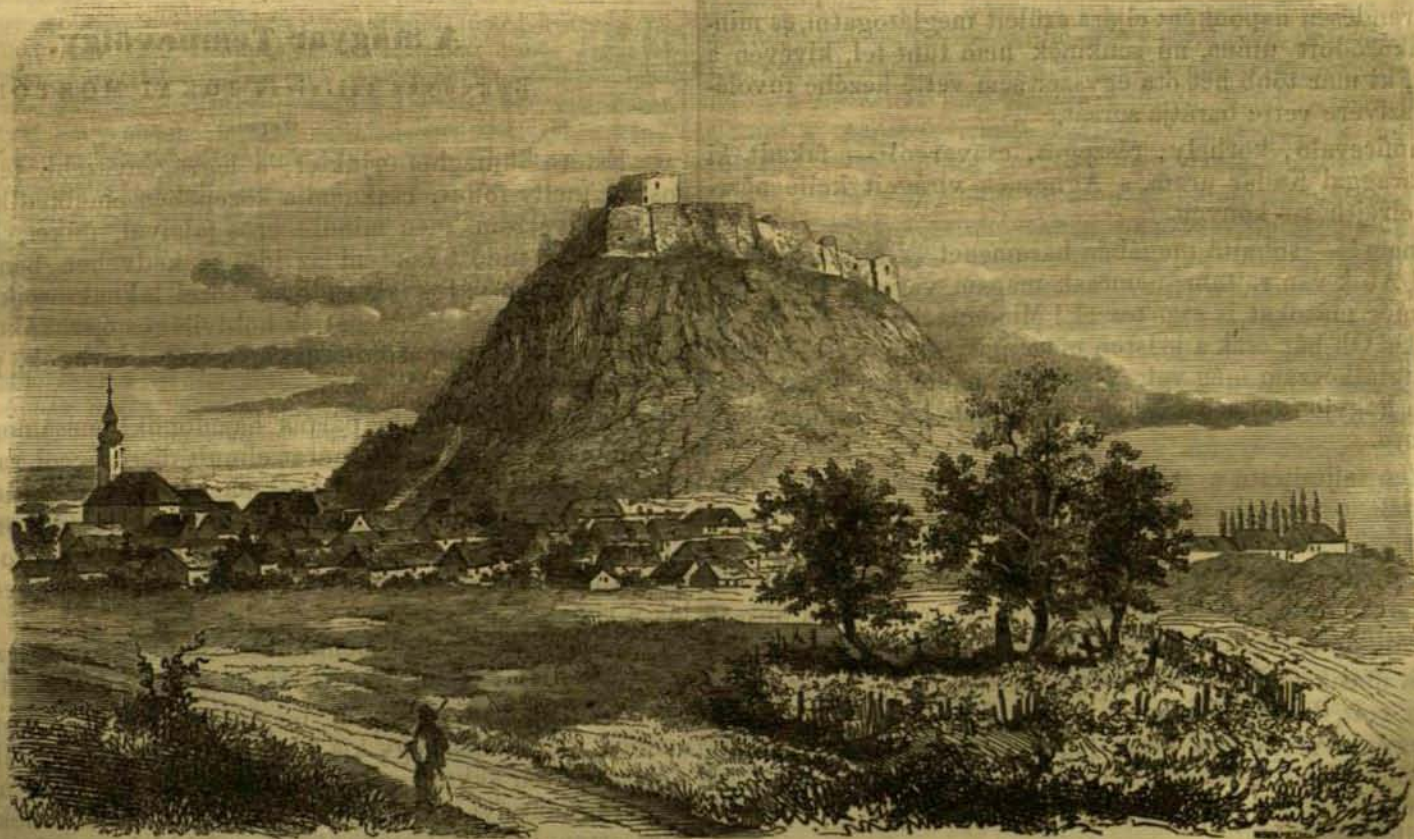
Francz, ki e mohóságból nem rosszul következteté, hogy barátja ismét távozni akar hazulról,

kétségen kívül, hogy megint korcsmába menjen, e szándékának meghiusítására, a mult éjszakán már egyszer sikerrel használt módhoz folyamodott, s megkísérlé barátja önézetére hatni.

— Mihály, susogá füléhez hajolva, hogy Gábor, ki elmélyedtséget színlelt ugyan, de azért rettenetesen fülelt, mitse hallhasson. — Légy férfi, és ne nevettesd ki magad Gábor által, ki ké-

Balatonvidéki képek : Kisfaludy Sándor sirja Sümeghen. — (Lásd a szöveget 258. oldalon.)

Balatonvidéki képek : Sümegh. — (Lásd a szöveget 258. oldalon.)

bor Mihály barátunknak. Francz csak nagy erővel tudta őt támogatni, de ez önfeláldozó segély daczára is, többször le-leesett biz ő, s a jó ördög ugyancsak elizzadt, mire hazaértek.

Mihály utközben eleinte csendesén viselte magát, később azonban elszilajodva nagyokat kurjantott, végre ismét ellágyult, s egészen elcsendesett. A szabad lég a szó szoros értelmében öntehet-

pes az egész világ előtt csuffá tenni vele. Új műhelyhez, és dolgoz- zál egykedvű arczczal, legalább vagy két hétig, akkor aztán elhagy- hatod Kolozsvárt. Igérem neked, hogy akkor én is veled megyek, bárhová a világon.

Mihály végig simitá homlokát tenyerével, kis ideig elgondol- kozott, azután mohón megragadá barátja kezét.

— Igazad van — mondá határozottan — legyünk férfiak! — Ezzel leveti vasárnapi dolmányát, s elfoglalta helyét a műhely mellett.

De minő változást szült e 48 óra! Minő üressé, rideggé vált az egész ház. Mihály azt érezte, hogy hasztalan sűt a nap olly pazar lánggal és fényvel, hideg és sötét van itt, mint valami kriptában. Keze reszketett. Alig tudott czérnát fűzni a tübe.

De mikint is ne?

Hisz a mi olly fényessé és barátságossá tette a házat előtte, Ágnes, a szép, a jó, a kedves Ágnes nem volt többé ott.

Hasztalan kereste őt szemeivel rendes varró szögletében, az üres volt. Ok nélkül tekintett ki a kertbe, a virágok busan hajtoták le fejeiket, mintha ők is gyászolnának; még az eperfa madarai sem csiripoltak olly vidáman, mint azelőtt. Mihály esküt mert volna reátenni, hogy ezek is csak őt siratják, s szemei könnyekkel teltek meg, úgy elsomorodott.

Francz mindent elkövetett, hogy kissé szórakoztassa és felvidítsa őt. Dalolt mindenféle bohókás dalokat; fütyült, anekdotákat mondott, de mindezzel nem érte el célját.

Mihály mind jobban jobban elsomorodott, s hosszas habozás és küzdés után, egyszer csak hirtelen felugrott a műhely mellől, s öltözködni kezdett.

— Nem megy, nem megy! — mondá Francznak, ki busan tekintett rá, de átlátva, hogy hasztalan itt minden beszéd, mitsem szólt.

Mihály néhány percz mulva elhagyta a házat, s Francz nagy megütközéssel vette észre, hogy batyut visz hóna alatt. Ruhadarabok voltak, miket eladni vitt, hogy legyen miből fizetni a bort. Nem is tért haza mindaddig, míg tartott a pénzből, s rendre mindenét eladogatta. Utoljára szép fényes pintlije maradt; ettől legnehezebben tudott megválni. Igaz, hogy ollyan szép fényes is volt a bőre, mintha csak fénymázos lett volna, de ezt sem mentheté meg, végre ezt is eladta Gábornak, kinek már régen fájt a szive reá. Három hét alatt már nem volt semmije többé, csak az az egyszerű öltözék, mi testén volt, de az is nagyon viseltes és kopott állapotban.

Ágneset egyetlen egyszer sem látta ez idő alatt.

Pedig ha otthon ült volna, láthatta volna mindennap, mert a jó gyermek rendesen naponként eljárt szüleit meglátogatni, és mindennap tudakozódott utána, mi senkinek nem tűnt fel, kivéven a kis Franczot, ki már több hét óta egyszer sem vette kezébe fuvoláját, annyira szívére vette barátja sorsát.

— Semmirevaló, korhely, részeges, csavargó! — fakadt ki illyenkor haraggal Kádár uram, s Ágnesnek virágait kelle nézegetni, hogy elrejttesse könyeit.

— Istenem! — sohajtá magában hazamenet — mindennek én vagyok oka! Átok van rajtam; nemcsak magam vagyok boldogtalan, hanem még másokat is azzá teszek! Mindennek, mindennek én vagyok az oka! Oh bár csak a jó Isten megengedné, hogy csak egyetlen egyszer találkozzam még vele. Megkérném szépen, hogy legalább érettem hagyjon fel a korhelységgel, és én hiszem, hogy hajtana szavaimra.

A jó Isten teljesítette a szegény asszony kérését, mert utolsó látogatása után, a mint haza felé menne, egyszer csak ki terem előtte az utcán? Senki más, mint maga Mihály.

Ugy megijedt tőle, hogy még el is sikoltotta magát.

De miként is ne, mikor Mihály veres csákosan, s feszes huszár dolmányban állt meg előtte.

Az utca másik felén ott tánczolt a verbung. Mihály is a tánczosok között volt, de már messziről meglátva Ágneset, kikéredzett a sorból, hogy megfoghassa kezét legalább egyetlen egyszer az életben, s elmondhassa először, s utolszór, hogy :

— Ágnes!

— Mihály!

És aztan nem szóltak semmit, csak egymás szeme közé néztek, meg nagyokat sohajtottak. Így telt el mintegy fertály óra, de eltelt volna talán Isten tudja, mennyi idő, ha a strázsamester el nem kiáltja, hogy — gyerünk öcsém, gyerünk! Gyöngyház, ha leszakad, lesz más!

— Isten áldja meg, Ágnes.

— Isten áldja meg Mihály! Meghalok, meglátja, meghalok!

Ismét eltelt pár percz. A strázsamester ismét elkiáltotta, hogy gyerünk öcsém, gyerünk!

Még egy pár kézszorítás, még egy pár sohajtás, s egyik jobbra, másik balra, mint a kiket a sors egymással akart megverni.

Mihály daczára huszár dolmányának, s a kaczagó verbungo, soknak, nem tudott néhány könyüt visszatartóztatni, de volt mivel letörölni, szép csipkés zsebkendőjét Ágnes ott felejtette kezében . . .

Ágnesnek szegénynek még sirni sem volt szabad! neki mosolyogni kellett, mert hiszen Fodor ur nem szereti a szomorú arcokat. De csak ollyan is volt ez a mosolygás, mint az éretlen egres.

Francz, a szegény kis Francz majdnem kétségbecsett, mikor meglátta barátját a katona öltözetben. Ha kövér lett volna, talán a guta is megütötte volna.

De nem is sokáig habozott, hanem elgondolva, hogy soha sem is volt, s talán nem is lesz neki több ollyan barátja mint Mihály, odarohant a strázsamesterhez, hogy hát ő is beáll huszárnak.

A strázsamester végig nézte a kis embert, nagyot pödörített bajuszán, s azt felelte, hogy :

— Majd ha meg nős, kis öcsém!

Igy hát otthon kellett maradnia. De legalább volt, a ki megírja Mihálynak Prágába, hogy miként folyt le Ágnesnek a temetése, ki nem ok nélkül mondta Mihálynak, hogy meghal, mert alig három hónap mulva távozása után, már temetőben volt a fejfája. (A városban az a pletyka keringett róla, hogy naponként eczetet ivott, csakhogy megbetegedjék, úgy megutálta az urát.)

Nincs mit beszélnem többet.

Mert ugyan kit érdekelne az már, hogy 8 esztendő mulva, mint strázsamester, miként csapott fel a második kapituláczióra is Mihály; hogy miként telepedett le Szombathelyen Francz, feleségül vevén egy özvegy péknét, ki épen négy akkora volt mint ő; hogy miként árvereztette el Kádár uram házat a sok hitelező. Miként adta át magát a jó mester feleségével együtt az itálnak; s végre, hogy miként házasodott meg Fodor uram másodszer, alig két hónapra első felesége halála után?

Ezek mind ollyan köznapi dolgok, mikkel a regényes olvasót nem lenne szép untatnom. —

A magyar Tempevölgy.

Regényes tájleírás JÓKAI MÓRTÓL.

(Folytatás.)

Estére Sümeghet érjük el; a legregényesebb fekvésű kis városkát, melly fölött, csaknem a közepében emelkedik ki a regedős sümeghi várrom, még mindig erős falaival, miket, hogy haragjában le nem tudott dönteni az idő, jó kedvében benövészté kőfali virággal. Ezen város lakói ollyan közel laknak őseik szellemeihez; házaik ablakaiból megláthatják holdvilágos éjszakákon a reszketeg árnyakat, mik úgy hasonlítanak pánczélos lovagok, pártás hajadonok alakjaihoz.

Pánczélos lovagok, pártás hajadonok! mesemondás az egész. Mesemondás az egész lélekjárat elmúlt dicsőségről, ragyogó napokról: ha a költők nem idézgetnék őket; elő sem jönnének, akkor is csak az hisz bennük, a ki babonás. A mai reális kor embere csak Rotschildnak hisz s csak azokat a költeményeket olvassa, a mik börszetudósítás czim alatt jönnek; s meg van elégedve, ha azokban jók a rímek.

Nem háborgatott bennünket Sümeghen egész éjszakán át semmi szellem; pedig hisz itt lakott a regék halhatatlan írója.

Ha ő nem keresett fel, meglátogattam én őt; ott alszik az ut melletti temetőben; egy kis alacsony sirkereszt jelöli sirdombját: a sirkeresztben akkor is volt egy hervatag koszoru, mellette kétfelől korán elhunyt rokonai, Tivadar és Elvira fekszenek; az a bogácskóró ottan, jobbfelől egy egészen a földdel egyenlővé taposott sir helyén nőtt fel; az a bogácskóró jelöli azon boldog nőnek örök alvóhelyét, a kihez a költő a Himfy szerelmeit irta! Annyi virágából a pazarló költői szerelemnek nem maradt a nő sirjára egyéb ennél a szomorú tövises virágnál.

Nem is tudná azt meg senki, hogy ki fekszik ottan, ha egy sirnyomnyira onnan egy másik elsimult halom előtt egy rozszant bálványfa nem állna, mellyre rozsdás vaslemez van szegezve: e

kopott lapon olvasható valami búskomoly verszet, becsületos jó-akarát szüleménye: ez tudatja velünk, hogy kik feküsznek ottan Magyarország legkedvesebb költője körül?

„Sötényi Horváth Trézsia
Nyugszik itt a bús sirban
Vajda Ignác hítes társa
Kedves leányi sorában
Amália fekszik balrul
Kisfaludy Sándorné (itt a vadvirágbokor)
Franciscája fekszik balrul
Szende Fodor Lajosné
Mind a kettő nővéreknek
Őn férje van mellette;
Közöttük ifjabb párnak
Elviráruk temetve.
Hatan itten egymás mellett
Egy családból nyugosznak.
Rettenetes bús képzelet:
Össze még sem szólhatnak
Néma csendben porladnak.
Szánd meg őket itt nyugvókat
Ki ide jutsz sirjokhoz
Kérjed értük Megváltónkat,
Meghaltakért imádkozz;
Mi az ember? gondolkozz?

A pókok olyan szépen bekötötték szőnyegekkel azt a sirverset; én leszedtem azokat az emléklapról: gondoltam, nekem is jól fog esni, ha egyszer valami érzékeny poeta odavetődik hozzám s leszedi fejfámról a pókhálót, ha ugyan lesz fejfám.

Itt e sir oldaláról nézve rajzoltam le Sümeget, mely tán szebb volna a tulsó feléről tekintve; de én nem tehetek róla, ha Kisfaludy sirja a legnevezetesebb pont benne.

A pókhálót pedig tárczámba rejtettem és magammal hoztam.
„Mi az ember? gondolkozz?”

(Vége következik.)

Chinai laczikonyha.

Kanton utcáinak sűrű forgalma és az azokon folytatott nagy üzérkedés még az előtt is feltűnő, ki egyenesen Londonból jött ide s ennek utcáit jól ismeri. Egymást üzi Kanton utcáin, egymást tolja a sok házaló zsebáros, majd mindegyik más tárggyal üzérkedve, borbély, szabó, hordár, koldus, fogorvos, szakács, hordozható kis tűzhelyvel, konyhával stb. És ezek mindegyike tele torokkal kiabálva kínálja árúit, csalogatja a vevőket, mi által olly iszonyu láрма támad, millyet mi európaiak utcáinkon soha sem hallhatunk. A sürgölődők nagyobb része alsóbb rendű polgár, hosszú kék ruhában, fekete selyem kucsmában, a legalsóbb rendűek kék nadrágot hordnak, a koldus rongyba vagy gyékénybe burkolózva; e hullámzó tömeg közepén láthatni az előkelőket erős karszékekben vitelve magukat izmos legények által, a gazdag kereskedőket, kik azonban csak könnyű bambus széken ülnek.

És mi különös, az egész hullámzó tömegben egyetlen nőt, gyermeket, kocsit, lovat, kutyát vagy macskát sem — és mindenütt csak sárga képű, hosszú hajfonatékkal bíró férfiakat láthatni, majd mindegyik legyezőt tartva kezébe, hogy azzal enyhítse tikkadtságát.

Néha egy-egy hordható sátor is tűnik fel, mellyben valamely gazdag ember paradicsomának anyyala, felesége, szokott ülni, ki ilyenkor látogatóba megy, közönségesen két vagy egy fölügyelőné társaságában.

Az utcaszögleteken és a házak hosszában támaszkodnak a világtalan, béna koldusok, ruhafoltosók, kik az avult ruhát foltozzák, kijavítják, itt végezik az utcai borbélyok is foglalkozásukat; itt állnak a laczikonyhák is, mellyek sokkal többféle eledellel szolgálnak, mint a mi vásárainkon láthatók. A chinai laczikonyhák mellett nincs sátor, mert a közönség az ételt haza hordja. Tehetősebbek, kik otthon konyhát nem tartanak, evés idejekor csak a piacra küldik a cselédet, ki aztán a laczikonyhákon teleszedi kosarát, a kijelölt étkekből, egyiknél ezt, a másiknál amazt vásárolván. És így a konyhák ott a középosztályra nézve a vendéglők egy nemét pótolják.

Ki a mivelt ember?

(Vége.)

Minden más miveltégnek kulcsa és utja az irodalmi miveltég. Ez forrása a jó izlésnek; ez adja meg a képességet, hogy az irodalom remekműveit élvezhessük, hogy azok szépségeit s gazdagságát felfoghassuk; úgy hogy a belőle háramló haszon alig nagyobb, mint az öröm és élvezet, mellyet általa nyerünk. Azért nem lehet csodálni, hogy az irodalmi miveltég után annyian s olly buzgóan törekednek. Majd minden kissé tanultabb körben találkozunk már irodalmi ismeretekkel. Persze csak nagyobbára csekély körben mozognak. Ez ismeretek kiválólag a szépirodalomra vonatkoznak, melly aiatt rendesen a mulattató irodalom értetik, a nagyobb s kisebb költők művei, a komoly tragoedia íróján kezdve le egész a könnyűded tárczairókig. Ez szüli az u. n. szépirodalmi (belletristicus) miveltéget, s tagadni nem lehet, hogy ez utóbbi a dolog természetere szerint némi felületességben szenved, s ha önhittséggel és

hiúsággal párosul, még kellemetlen és nevetséges hatást is idéz elő. — De az általános irodalmi miveltégben is könnyen szélsőségekbe merül az ember. Mert a minő kellemes dolog például egy tanult, olvasott emberrel társalogni s annak helyén és idején a jelesebb írók és költők mondásait a társalgás közé elegyíteni: épen olly izetlen és unalmas azon ember, a ki saját szellemének pusztaságát szüntelen idegen virágokkal iparkodik tele ültetni s nem gondolja meg, hogy e virágok ama pusztaságban csak elhervadnak s elhalnak. Olvasottság csak önálló gondolkozása embernek áll jól s minél több eredetiséggel bír valaki, annál több hasznát fogja venni olvasottságának. — Különben, hogy valaki irodalmi miveltéggel bírjon, nem szükség, hogy mint a jelenkori híres német tudós, Gerwinus, 30,000 kötetet átolvasott, s a könyvtárak porát mind magába szitta légyen; az sem mulhatlan kellék, hogy mindazt, a mi épen a sajtó alól kikerül, még azon melegen és nedvesen mind magába temesse; sőt ellenkezőleg, épen az tesz szert valódi irodalmi miveltégre, a ki válogatva olvas s inkább a tartalom minőségét, mint mennyiségét veszi tekintetbe. — Továbbá szükséges, hogy az irodalmilag mivelt ember, anélkül hogy épen kritikus legyen s az irodalom szépségeit bonczkással taglalgassa, jó izléssel bírjon. A jó izlés pedig nemcsak az érzés, hanem az ítélőtehetség, nemcsak a sziv, hanem a fej dolga is. Képezni kell mind a kettőt s hallgatni mindkettő szavára.

Az irodalmi miveltég társa a művészeti miveltég. A kettő együtt jár, egymást gyámolítja és táplálja, s a lélek és szellem ama nemességét idézik elő, a melly az élet legfőbb szépségét és méltóságát képezi. A művészeti miveltég azon képességben áll, minél fogva a művészet termékeit érteni s bennök örömeinket találni tudjuk. Erre nézve nem szükség, hogy épen művész vagy műtész (kritikus) legyen valaki, ámbár bizonyos, hogy némi művészeti jártasság nagyon megkönnyíti ezen miveltég megszerzését. Elég, ha élénk fogékonysággal bírunk a művészet szépségei iránt; elég, ha van e tárgyban annyi ismeretünk és ítéletünk, hogy többre legyünk képesek, mint a gyermekek, a kik a csodálkozáson és báméskodáson túl nem mennek. Átalában számot kell tudni adni arról, hogy miért örülünk s hogy mi az, a mi aesthetikai gyönyört okoz lelkünknek. Vajjon teljesen átérteni szükség-e egy művet, hogy szépnek találjuk? olly kérdés, mellynek megfejtése nehéz, mert a művészeti élvezet olly önkénytelen és ösztönszerű, s a művészet hatása olly ellenállhatlan erejű, hogy a higgadt fejtegetés és kritika csak később sántikál elő s rendesen akkor jön, mikor már késő, midőn a hatásnak már rabjai vagyunk. Mindenesetre kevés műértelemre s műélvek iránti csekély fogékonyságra mutat, ha egy műtárgy meghallgatása vagy meg szemlélésekor mindjárt bírói székbe ülünk s fitymáló ítéletünket hangoztatjuk. Midőn illy embereket látunk a színházakban, hangversenytermekben vagy képtárlatokban, legtöbb esetben úgy fogjuk találni, hogy az illy viselkedés több önhittséget, mint valódi művészeti képességet takar.

Hogy mégis valamely művészeti tárgyat élvezhessünk, hogy általa tiszta s őszinte gyönyört érezzünk: gondolkodni kell tudnunk; ismernünk kell a művészet törvényeit, s legnagyobb gyönyört akkor fogunk érezni, ha a műben a művészet törvényeinek bü követését feltaláljuk. Vegyünk fel irodalmunkból az eddig legtökéletesebbeknek ismert művekből egyet, például *Katona* „Bánk bán“-ját. Vajjon mi teremti lelkünkben azt az örömet, mellyet e tragoedia olvasásánál vagy hallásánál érezzünk? Leginkább az, hogy belátjuk az egész cselekmény belső szükségességét, minélfogva ennek így kell s másképp nem szabad lefolynia; hogy belátjuk az egész drámai mű egyenes, organikus szerkezetét, mellyen nincs semmi felesleges, vagy oda nem illő, hol nem uralkodik a véletlen és önkény, hol minden oknak megvan az ő következménye. De az illy belátást csak a művészet törvényeinek tanulmányozása által szerzhethetjük meg, s a ki nem ismeri e törvényeket, sem művészi képzettségre igényt nem tarthat, sem műélvekre alkalmas nem lesz. — A művészeti törvények ismeretéhez pedig legkönnyebben jutunk maga a művészet szemlélete által, ha megismerkedünk a szabályszerűen készült klasszikus művekkel, mellyek átlátszó, felfogható terven alapulnak. A ki tehát igazi műértelemre akar szert tenni, az forduljon a klasszikai irodalomhoz és zenéhez, ne pedig a mai kornak, szavakban, színekben és hangokban olly gyakran zavaros, felületes, tisztátalan romantikájához.

A miveltég legfelsőbb foka a tudományos miveltég. Ez alatt itt nem egy vagy más tudományban mély jártasságot értünk,

mellyet sok évi tanulmány által, hosszú buvárlat után szerzett meg egy vagy másik tudós férfiú; azt sem vitatjuk, hogy e műveltség elérésére az akademiák és egyetemek látogatása okvetlenül szükséges legyen. Felfogásunk szerint tudományosan művelt ember nem csupán az (sőt gyakran éppen nem az), a ki egyik vagy másik tudományból nagy mennyiségű ismeretet tud felmutatni, hanem az, a ki minden fölmerülő tény vagy eseményt magasabb szempontból s a dolgok rendjével összefüggésben tud megítélni; a ki a világot olly egyetemességnek (kozmosznak) látja, mellyben nincs magánálló, elszigetelt tény, hanem minden mozzanat kölcsönös összefüggésben s egymásra hatásban áll; a ki soha sem fejt meg egy kérdést is csupán egyoldalul, hanem tekintetbe veszi annak minden vonatkozásait a létező viszonyokra. Az ilyen embernek van igénye tudományos műveltségre, illy férfiutól fogunk tudományos ítéleteket hallani.

Nagy különbség van a tudományosság és tudósság között. Tudósság alatt az ismeretek halomra gyűjtését értjük, tudományosság alatt amaz ismeretek egyesülését olly organikus (életműszeres) egészszé, a hol az egyik ismeret a másikat gyámolítja, egy tárgy tudása a másikat könnyíti. A tudománynak birnia kell azon renddel, világossággal és öszhanggal, a mellyet az általa megértetni kívánt világ folyamában feltalál. A tudományos ember belátja a létező dolgok szükségességét s ökszerűségét; látja mindeütt az organikus összefüggést, látja a kölcsönös egymáshatást a természet és történelem minden egyes tényében. S éppen ez által különbözik a nem tudományos embertől, ki az élet minden jelenségét, minden tüneményt elkülönözve, mint magánállót, összefüggéstől szemléli, s az öszekötő kapocs hiányában éppen azért mindig ellenmondásokba s következetlenségbe bonyolodik.

A tudományos ismeretnek két nagy köre tárul fel az ember előtt: a természettudományok s a bölcsészet (philosophia); mindkettőnek feladata, rendet hozni a dolgok és események zürzavarába, s a tények lényegéből egy öszhangzó szép világot alkotni. A mire a philosophia eddig elméleti uton törekedett, hogy t. i. minden dolognak belső szükségességét megmutassa, azt a jelen században olly bámulatos virágzásnak indult természettudományok gyakorlatilag megfejtették. A célszerűség theoriája (Teleologia) csaknem egészen száműzve van a természettudományok köréből s, helyébe a szükségesség theoriája lépett, a melly éppen olly biztos vezér a tudományos, mint erkölcsi téren. Azon meggyőződés t. i., hogy minden a mi van és történik, belső szükségességből van és történik úgy, nemcsak a léleknek nyújt világosságot és tisztaságot, hanem a kedélynek is nyugalmat s a jellemnek szilárdságot; ez ad az embernek támaszpontot az élet változó eseményei között, ez mutatja meg neki az állandóságot a változásban, a maradandót a mulandóban, az életet a halálban. Ez tünteti fel az embernek „az élet körfolyamát,” melly szüntelen önmagát szüli és emészt, ez azon csodás tünemény, melly a természeti s erkölcsi világban örökké ismétlődik, s melly a világot — bármi folytonosan változó legyenek is a benne fölmerülő tünemények és viszonyok — újra meg újra régi kerékvágásába vezeti vissza. Ezen tudományos, vagy jobban mondva philosophiai műveltség kulcsul szolgál minden pozitív (tényleges) tudományhoz, minden elméleti és gyakorlati szaktudo-

mányhoz, ez azon éltető levegő, melly a jelen század polgárisodását átjárja.

Szólanunk kell végre még a *politikai műveltségről*, a melly mintegy kiegészítése s tágitása az előbbieknél. Nem értjük a politikai műveltség alatt a hírlapi phrasisok és parlamenti viták, felsőbb rendeletek, lelketlen utánfecségeit, sem a kávéházi üres politikázást, vagy a kancsó melletti alap nélküli ábrándozásokat; hanem politikailag művelt embertől megkívánjuk, hogy élénk és tettekben nyilatkozó részvétet tanusítson a közügy és közérdek iránt. Ollyan ember, a ki az illynemű politikával nem törődik, napjainkban és a jelenkor viszonyai között, művelt címre nem tarthat igényt, ha a világ minden philosophiáját betanulta volna is. Mert a politikai műveltség nem is jelent tulajdonképen egyebet, mint nemes értelemben hazaszeretetet és a haza jóléte utáni törekvést. — Csak hazafiúilag érző és gondolkozó férfi lehet művelt ember, mert csak ő él öszekötöttségben az emberiséggel s ennek magasabb érdekeivel. —

Műveltség, szabadság és szabadelvűség egymással összefüggő fogalmak: egyik a másikat szüli és feltételezi. — A ki például Amerikában érzéketlen tud lenni a rabszolgaság tulságai irányában, az mind a műveltség, mind a jellem teljes hiányát tanusítja. Igazi, jóra való politikai műveltség mindig a legjobb eszköz a közvélemény eltántorodásai és nyavalyái, más részről a következetlenség, rajongás (fanatizmus) türelmetlenség s a közélet mind azon hiányai ellen, mellyek annyiszor s olly veszélyesen zavarták meg országok és népek nyugalma. — A politikai érzület szilárdítására a műveltségnek minél szélesebb körökbeni terjesztése szükséges, s az erre rendelt eszközök: *a hírlapok*. A napi sajtónak fő feladata nem abban áll, hogy egyik vagy másik párt számára híveket gyűjtson, hanem hogy a politikai tudományok, az államjog, nemzetgazdaság stb. köréből ismereteket terjesztszen; a történelem tapasztalatait s a bölcsészet eszméit a politikai eseményekre alkalmazza; a napi kérdéseket emelkedettebb, pártatlan szempontból, szenvedély nélkül megvitassa; szóval: hogy politikai műveltséget ébresztszen s terjesztszen.

A műveltségnek eme különböző fokozatai, mellyeket e cikkünkben elsorolánk, együtt egy egészet, a fejnek és szívnek, a gondolatoknak s érzelmeknek, a szellem és jellem általános, teljes műveltségét képezik. E műveltség teszi az embert azzá, a mit a régi görögök akkor értettek, midőn azt mondták valakiről: „szép és jó férfiú;” t. i. férfivá, kiből ész, érzelem és akarat egymással összefüggésben van, ki magával s a világgal öszhangzásban él. A műveltség maradandó, csilhatatlan biztosítéka az emberi boldogságnak; ez a szellemnek ama szépsége, melly az ember minden gondolatára, cselekvényére és érzelmére önti fényes világát. Ez képezi ama hidat, melly az embert természeti öntudatlan állapotából a szabadság és önállóság birodalmába vezeti, melly elszigetelt (isolált) állásából kiemeli s az emberiség tagjává, a polgárisodás részesévé teszi. Az ut, melly ide vezet, igen hosszú; a gyermek első nevelésénél kezdődik s úgy ér lassanként a tudomány legmagasb parancsáig, melly ebből áll: „ismerd meg magadat!” S a ki idáig eljutott, az mindenütt a társas öröme, a művészeti élvezet s a tiszta igazság legszébb virágaival látandja behintve utait. — t.

T Á R H Á Z.

Felszólítás

gazdasági próbák és kísérletek tétéle s ezek eredményeinek közlése iránt.

Az egyesületi élet egyik legnevezetesebb áldása az erő és eredmények öszpontosításában fekszik, s hatásának mértéke azon gyámolítástól függ, mellyel a hazában létező egyes tehetségek irányában viseltetnek. Valamint a számtalan apró patakok összefolyásából növekszik a hatalmas folyam, szintugy alakul az egyesületi élet nagygyá és egészszé a gazdasági téren munkálkodó egyesek szövétékezése által.

Azon felébredt munkásság, melly a hazában most minden irányban olly örvendetesen nyilvánul, tesz kétségkívül naponként számos és becses próbákat és tapasztalásokat; mindaddig azonban, míg ezen eredmények az ország gazdasági életének központjában az országos egyesület keblében nem folynak össze mind: kis körre marad szorítva azon tanulás, mellyet egyesek értelmé és buzgalma a legnagyobb elismerésre méltó szorgalommal és fáradsággal felderít. Az egyes tapasztalások csak úgy lesznek az egyetemes nemzet kincsev, ha azokat felismerni és használni mindenkinek lehetővé tétetik.

Ezen cél lebegett a Magy. Gazd. Egyesület előtt, midőn elfogadott programjában *a gazdasági próbák és kísérletek tétélet s ezek eredményeinek az Egyesület útján való közlését is felvette*. Fog az Egyesület e téren maga is közvetlenül tenni azonnal, mihelyt e célra szolgáló kísérleti telkét szervezheti; a mások által tett és teendő tapasztalások azonban, még ez esetben is igen nagy mértékben fogják munkásságának értékét növelni.

Azon reményben, hogy gazdaközönségünk az Egyesület törekvését ez irányban is helyesli, és gyámolítani hajlandó, a f. é. majus 5-én tartott igazg. választmányi ülés határozata nyomán kedves kötelességének tekinti az Egyesület elnöksége. gazdasági előmenetelünk iránt érdekelt gazdáinkat felkérni: sziveskednének *a gazdaság bármely terén tett és teendő észrevételeket, próbákat és tapasztalásokat*, a fennforgó körülmények részletes és hű előadása mellett hazafiúi készséggel *k szelni*, hogy így minden hasznos és életrevaló tapasztalás, melly most elszigeteltségében csak keveseknek eszközölheti javát s tágitja ismereteit, lassankint az Egyesület által nemzeti közkinccsé válhassék. — Pesten 1858. majus 23.

Gróf Károlyi István,
mint a Magyar Gazdasági Egyesület elnöke.

A kisedóvás Aradon.

A V. U. 19. számában az *aradi* kisedóvodáról négy sornyi említés tétetvén, e négy sorban néhány igen tetemes tévedés foglalatik. Részint régebbi hivatalos adataim, részint a most kezemhez érkezett hiteles tudósítás nyomán czélszerűnek tartom e tévedéseket helyreigazítani; mert véleményem szerint, valamint köznevelődésünket érdeklő minden ügyben, ugy ebben is, nem csüggesztőleg, hanem buzdítólag hatni főkötelességünk.

Első tévedés: hogy Aradon „eddigelé kisedóvoda nem volt.“ Már a kisedóvó intézeteket Magyarországon terjesztő egyesületnek 1847-ki évkönyve 102 lapján olvasható: hogy Aradon akkor óvoda létezett, még pedig ugyanazon Nagy József ur vezetése alatt, ki azt jelenleg f. évi mártius 1-én *ujabban* életbeléptette. Fennállott ezen intézet 1814-től 1848-ig Bohus Szögyény Antonia ő ngának elnöklete alatt, továbbá a nőegylet gyámolítása mellett. Viszontagságos körülmények között ez intézet megszűnt, de nem maga a kisedóvás; azóta is többen kísérték meg szerencséjüket e pályán: de — sajátságos okoknál fogva — kevesebb sikerrel; míg végre egészen elűnt az óvoda Arad emberiségi intézeteinek sorából. De 1856 ban keletkezett Eisler Márk vezetése alatt egy, kizárólag izraelita óvoda, mikép azt a V. U. azon évi 24. s 1857 ki 30. számában is érintettem.

Második tévedés, hogy a f. évi mártius 1-én megnyitott Nagy-féle óvodát „jelenleg (májusban) 27 gyermek“ látogatja. Sőt mindjárt a megnyitáskor 37 szülő hozta fel oda kisedét, *jelenleg pedig 75 van beírva.*

A most nyitott intézet — melyet Nagy ur az értelmi közönség legnagyobb részének közkivánataira alapított újabban — a nevezett kisedóvó urnak magán vállalata; de miután a főntisztelt nőegyletnek a korábbi idők-ből 2000 pfgő ftnyi tőkéje maradt, e tőke kamatai kizárólag a kisedóvás gyámolítására szenteltetvén, szegényebb kisedek díjmentes megóvására fordítottak, s már is hat kised részeseül e jótékonyágban.

Ennyit kívántam ezuttal említeni, hogy kitűnjék: miszerint Aradnak nincs olly nagyon kevés gyermeke, melyek közül csak 27 óvodai kised kerülne ki. — Ujabb kisedóvási lendületekről legközelebb. Pesten, május 13-án 1858. *Ney Ferencs, k. o. képezdei igazgató.*

Irodalom és művészet.

— (*Vitéz Kakas Márton albumának 1-ső füzeté*) már megjelent, szép piros borítékban, rózsápiros jó kedvvel, igen sikerült rajzokkal, a néhai jó emlékezetű „Nagy Tükör“ méltó utódja. Mindjárt az első lapon lóháton köszönt be a „felelősség nélküli“ vitéz szerkesztő, tentával pennával az oldalán, s kacagó őrszemlelcinek kíséretében. Következik azután mindenféle szomorú és vig historia, apró esemény, mulatságos történet, szivreható verzeset, elmés ötlet, találó guany, megbukott kaland, asztrónomai „phölphezés“, minden nemzet számára kiválógatott népdalok, sőt még a rébusz-falókról is van gondoskodva egy rövid, de velős rébusznak általa. Részletesebben csak azért nem szólunk, mert mindent előre kibeszélve, az album olvasóinak meglepetését elrontani nem akarjuk. A mit olly nehezen vártak és olly türelmetlenül reklamáltak, itt van, megérkezett!

— (*Kezünkben van a „Hazánk“ című folyóirat épen most megjelent II. és III. füzeté*). Olvasóink tudják, hogy e diszesen kiállított s aránylag igen jutányos közlemények a „nemzeti történet és honismeret“ köréből *Török János szerkesztése alatt Heckenast Gusztáv kiadásában* jelennek meg. Ismertettük annak idejében az I. füzet tartalmát, s ha már akkor örömmel üdvözöltük e szilárd alapon, komoly elhatározással megindult vállalatot, annál inkább kell örvidenünk a jelen kettős füzetnek, mely most már megerősít előre táplált reményeinkben. — Jól esik, e vállalat szerkesztésében bizonyos logikai rendet és egymásutánt, gyakorlati tapintatot és viszonyainkhoz alkalmazott ép észjárásat feltalálnunk. Egymásután ki vannak szemelve azon tárgyak, miknek ismerete magyar emberre nézve, ki a mivel névre igényt tart, mulhatlanul szükséges. Gond van fordítva a komoly tanulmányok mellett könnyebb tartalmu olvasmányokra is. Ha a „Hazánk“ az eddig folytatott uton halad, remélhető, hogy igen tiszteletreméltó repertoriumává válik a specíficus magyar tudnivalóknak és szükségseink sorozatának.

Fentebbi állításunk s reményeink igazolására legyen elég ezuttal a jelen kettős füzet tartalmának jegyzékét ide iktatni: I. Magyar Pantheon. Gróf *Széchenyi István* emlékezete. Paget „Hungary and Transylvania“ című művéből 1839. (Gr. *Széchenyi István* arczképével). — II. A hazai történelem oklevéltára. 1. *Az arany bulla.* (Szerkesztő.) 2. A budapesti *láncshid* talpkövében foglaltató *oklevél* eredeti szövege. Közli *Tasner Antal*. 3. Adalékok a magyar történetvizsgáláshoz. *Szulejman és János Zsigmond* 1540 ben. *Szalay László*. — III. Magyar krónika. 1. A *horvát nemzet* legkorábbi viszonyai az *Árpádokhoz*. *Paúr Iván*. 2. A T. lekiek. (Első közlés.) *Tóth Lőrincz*. — IV. Tanulmányok a nemzeti mivelődés történetéből. Adatok Erdély mivelődésének történetéhez, a mohácsi napig. (Folytatás.) Alkotmány, kormány, törvényhozás és törvénykezés. Kerékgyártó. — V. Mivelődési s jótékonyági intézetek. 1. A magyar nemzeti muzeum 1848 előtt. (Szerkesztő.) 2. A magyar gazdasági egyesület. Töredék nemzeti mivelődésünk történetéből. II. *Érkövy*. — VI. Magyar népelet. A szabadkai dalmata népszokások, rövid történeti ismertetéssel. *Antunovics József*. — VII. Nemzeti és népköltészet. 1. II. B. *Balassa Antal* legujabban felfedezett költeményei. Közli b. *Balassa Antal*. (Cantió. Ének.) 2. A nap lova. (Felső magyarországi népmese.) A nép szájából közli *Batizfalvi István*. — VIII. Magyar régiségek. Az *Ujlakiak* sirkövei. *Paúr Iván*. (Az Ujlakiak pecsétje, pénzeik és sirköveik ábráival). — IX. A jelenkor mozzanatai. *A magyar akademia.* (Szerkesztő.) Gróf *Széchenyi István* könyomatu arczképe, mely e füzetet díszíti, már csak

azért is becses, hogy e kifejezésteljes férfias szép arczkép ujabb rajz után készült. — Igen sikerült két fametszet *Ujlaky Miklós* és *Ujlaky Lőrincz* két sirköve. — Végül értesítjük az olvasót, hogy a „Hazánk“ egész évi folyamának, vagyis összesen 40 ívből állandó 8 füzetnek előfizetési ára 5 pft.

— Megjelent a „*Sárospataki Füzetek*“ második folyamának I. füzeté, szokott pontos gyorsasággal és becses tartalommal. A jelen füzet cikkei: Gróf *Mikó Imre* ő nagyméltóságának. *Erdélyi János*. — Népiszkolai tervezet a tiszáninneni ref. egyházkerületben. *Arvay József*. — Adalék a szabad skót presbiteri egyházalkotmány ismertetéséhez. *Hegedüs László*. — A magyar ref. egyházi énekekről. *Ivánka Sámuel*. — Szentköltészetű mutatványok. *Baksay Dániel*. — Ének. *Erdélyi János*. — Magyar prot. egyháztörténeti kutfók. II. III. *Szilágyi Sándor*. — Szilasy János philosophiai tanulmányai. T. — Inoze Dániel és Herepei Gergely. Bibliamagyarázat. A. S. — Egyházkerületi közgyűlés. — A sárospataki képezde ujabb fordulata. — Nevelési egyesülés. — Válasz *Tomásek Pál* ur levelére. — Protestans világhkrónika.

△ Megjelent *Grinaeus Alajos* „*Népszerű alkalmi s rendhiveli oltár- és szerbesszédek, lelkipásztori szózatok s intelmek gyűjteményének*“ harmadik kötete, következő tartalommal: Szerbesszédek egyház-alapkövetéltelkor és szenteléskor. Keresztjáratú szerbesszédek: a) oltárbeszéd oltári szentesség kitéltelkor, s egész napi, vagy 40 órai imádságkor; b) oltárbeszéd ugyanakkor; c) oltárbeszéd ugyanakkor. Oltárbeszéd, czéh-vagy más társulati zászlószenteléskor. L. pásztori szózat sz. olvasó egylet napjain. Oltárbeszéd iskolai zászlószenteléskor. Lelkipásztori oktatás házasulandó jegyesek tanítása és vizsgálata alkalmával. Menyegzői oltárbeszéd. Avatáskori l. p. szózat. Hajószentelési szent beszéd. Anyaszentegyház szertartási imádsága. L. pásztori intelem törvényes eskütétel előtt. Szerbesszédek apácza szenteléskor. Komoly lelkesi szózat temetőben, egy szegény sorsu halott sirja felett. Imádság halott fölött temetőben mondandó. Immaculata. A szeplőtelenül fogantatott boldogságos szüz *Máriának* tizenkét csillagos koszoruja *Kisasszony*.

— (*Vas Gerebennek*) „Egy magyar alispán“ című regényéből megjelent a III. kötet is, s e szerint ez érdekes korrajz teljesen bevégezve van a közönség kezében. Mint halljuk, a munka nagyon kapós, s kilátás van, hogy az egész kiadás néhány hét múlva el fog kelni.

+ (*Megjelent a „Magyar nyelvészet“*) III. évfolyamának V. füzeté. — Tartalma: „A magyar igeidők használhatása.“ *Hunfalvy Páltól*. „A román nyelv ismertetése.“ *Fekete Jánostól*. „Az ember neve az árja nyelvekben.“ *Imre Sándortól*. „Iskolai tudósítványok“ IV., V. „Tájzók.“ *Philofennustól*.

+ (*A pesti növendékpapság*) magyar egyh. irod. iskolájának ez évi tagjai a „*Munkálatok*“-ra az előfizetést a pesti *Medárdvásárig* meghosszabbították azon okból, hogy abba sz. *Ambrusnak* az „egyházai közlekedéseiről“ szerzett munkáját, s *Aranyaszájú sz. Jánosnak* „a papságról“ irt hat könyvét is befoglalhassák. A munka előfizetési ára 48 pkr.

+ (*„Külföldi Kalauz“*) cím alatt *Virág Alajostól* *Pfeifer* könyvtáros bizományában egy igen hasznos munka jelent meg, mely utmutatás és tájékozásul szolgál azoknak, kit *Németországban, Belgium, Hollandia, Anglia, Svajcz* és *Franciaországban* utaznak. A munkához az említett országok vasúthálózatának rajza van mellékelve. Főltalálható e jeles kézikönyvben a vaspályavonatok és gőzhajók meneteinek tabellás kimutatása és a különféle pénznemek ismertetése. Ára 2 pft.

+ (*A „Huszárok könyve“*) megjelent, s a gyűjtemény összeállítója *Szelestey László* értesíti a közönséget, hogy az az előfizetőknek haladéktalanul szét fog küldetni A csinosan kiállított, s 240 lapra terjedő gyűjtemény bolti ára 1 pft.

+ (*Beküldetett szerkesztőségünkhez*) „*Czigány adomák*.“ *Közli Vig Dezső*. Az igen csinos kiállítású füzetke 60 lapra terjed, s a cigány életből merített, és részben eddig nem ismert adomákat tartalmaz.

+ (*Szigeti „Vén bakancsosát“*) mint tudva van, már fordításban több német szinpadon glédába állították, s ugyancsak vitézül viselte magát mindenütt. Közelebb *Grátzban* is színre hozták, s többszöri adatása után is olly nagy vonzerővel bír a közönséget, hogy a színház mindig zsufolásig megtelik.

+ (*Mozart „Figaro“ lakodalmát*), e gyönyörű vig operát, hirszerint nemsokára elő fogják adni nemzeti szinpadunkon.

+ (*Suck Rósa*) a fiatal gordonkaművész, a merre jár, mindenütt kitűnő elismerést vi ki gyönyörű játékaival. Közelebb N.-Szebenben adott három hangversenyt, melyek nagy számu közönség előtt mentek végbe. Az alig tizenöt éves művész ritka lelkesedést, és sokszor megújuló tapsvihart idézett elő, s koszoru, virágosó hullott lábai elé. Egyik erdélyi lap azt írja róla, hogy „soha osztatlanabb tetszéssel még nem fogadtak senkit.“ *Brassóban* is nagy hatással játszott, és hasonló fogadtatásban részesült; most pedig *Bukarestben* mulat, hol kétségkívül szintén fog a közönség lelkesedni hangversenyein.

+ (*Latabár szintársulata*) *Kassán* kitűnő pártolásban részesül. Előadásait áprilhó 24-én kezdette meg fuladásig tömött színházban, s azóta folyvást igen nagy közönség előtt játszik. „Tanulhatnak hazám városai, hogy kell pártolni a magyar színészetet!“ ily kiált föl a „Hf.“ tudósítója. Bizony, e tekintetben ráferne egy kis tanulás a fővárosi közönségre is!

+ (*Pázmán Mihály szintársulata*) jelenleg *Nagyzsombatban* olly szives fogadtatásnak örvid, hogy daczára a magyar ajku lakosság kisebb számának, minden este tele színházban játszik. Az ország minden részéből kedvező híreket veszünk a vidéki szintársulatok pártolásáról, csupán mi pestiek kezdjük nagyban érezni a nyári üresség szakának beálltát.

+ (*Hegedüsé*), a vidék közkedvességű népszinművész, hirszerint *junius 6-án* vendégszereplést fog megkezdeni nemzeti szinpadunkon. *Hege-düsé* olly kitűnő hírben áll a vidéken, hogy vele, mint mondják, csak igen-

igen kevés népszínművésznő mérkőzhetik; azért csak örülnünk lehet, hogy az igazgatóság a pesti közönség óhajátának, öt színpadunkon látni, eleget tenni sietett.

+ (Baján) e mindinkább haladó városban közelebb dalárda-társulat alakult. Jelenleg pedig az ottani körökben élénken foglalkoznak egy szép-irodalmi lap megindítása eszméjével.

+ (Fiókműegylet.) Temesvárott és Nagyváradon, a pesti műegylet ottani részvényesei hír szerint fiókműegyletet szándékoznak alapítani.

— (Figyelmeztetés az eredeti színművek szerzőihez.) Miután a nemzeti színház igazgatóságának újabb rendelete szerint az eredeti színművek szerzői az első előadásból jövedelmi részt kapnak, a színművekhez szükséges zenét, mint az előtt, ismét saját költségeiken kötelezettek szerkesztetni, e végből tisztán irott partitúrát adván be. Pesten, maj. 26. 1858. — Szigligeti titkár.

M i u j s á g ?

* * Főherceg Főkormányzó Ur Ő cs. Fensége az ország délnyugoti részének magas beutazására e hó 23-án este innét Bécsen át elutazott.

+ (Bickersteth Janka) gróf Teleki Sándorné, mint a „Hölgyfutár“ írja, június hó első napjaiban körünkbe érkezik. A „Childe Harold“ jeles magyar fordítóját, ki új hazája s a magyar nyelv iránti hő vonzalmával sok tősgyökeres magyar hölgyön tultesz, tárt karokkal várjuk, s örömmel fogjuk üdvözölni hazánk fővárosában. A „Hf.“ azon reményét fejezte ki, hogy nemsokára a nemes grófné arczképével fogja meglephetni előfizetőit.

+ (Tobb fővárosi hölgy) hallomás szerint azon szép tervvel foglalkozik, hogy a sz. annai tűzkárvallottak fölségelésére hangversenyt rendeznek, mellyben Bulyovszkyne asszony is közreműködendő lenne.

+ (A pünkösdi ünnepeknek) ez idén, szokás ellenére, gyönyörű idő kedvezett. De siettek is a két testvérváros lakói fölhasználni a kínálkozó alkalmat a zöldbemenésre. Számosan már hajnalban elindultak a Svábhegy és a Zugliget felé, vivén magukkal, a mint illik, tele csutorákat, kancsókat, valamint nem különben minden rendű és rangu eleséggel megrakott tarisznyákat. Sőt láttunk két jókedvű legényt, kik egy dorongon egész kis hordóska bort cipeltek magukkal ki a zöldbe. E jó emberek arca, daczára a nem megvetendő tehernek, csakugy fénylett az örömtől. Csakugy hemzsegtek az emberek a Svábhegyen és a Zugligetben, mint a hangyák. Széles kedvökben sokan azt sem tudták, hogyan rakogassák lábaikat; némelyek plane annyira vitték, hogy két lábuk el sem bírta a nagy örömet, s kénytelenek voltak kezökből is lábukat rögtönözni. Szóval, e két napban sok tele erszény kiürült, és sok üres fej megtelt. Hétfőn este végre az ég lassankint beborult, s kik éji 11 óra után jöttek haza, elénekelték: „Eszik eső szép csendesen.“ Másnap talán némelyek így folytatták: „Sirhatok most keservesen!“

+ (Munkácsi Flórának) pápai vendégszereléséről sok szép hirt hallunk. Május 12-én történt első föllépte, s a lelkes közönség azt sem tudta, hogy nyilvánítsa örömét s őszinte tiszteletét a jeles művésznő iránt. A szokott taposok szokatlan viharban törtek ki, a sok virágcsokor, koszoru és költemény valóságos záporoként özönlött lábai elé. Többi föllépte is hasonló lelkesedésre ragadta a közönséget. A „Czigány“ előadása után az ottani dalárda önkkel, a nemzeti zenebanda pedig válogatott nótákkal tisztelgett a kedvelt művésznő ablaka alatt, melly alkalommal egy ifju üdvözlő beszédet is tartott. — Ama gyengéd figyelemnek, mellylyel jeles művésznőnk iránt viseltettek, különös jelekép említjük meg azt, hogy szobaajtajától a színház egyik ablakáig — minthogy ott a színháznak külön bejárása nincs, és így a színészek csak a közönség közt juthatnak a színpadra, — egy ideiglenes hidat rögtönöztek, mellyet Flóra hidjának neveztek el. Föllépései alatt a színház mindig zsufolásig megtelt.

+ (A budai színházban) egy előkelő vidéki szintársulat augusztus és szeptember hónapokban hír szerint magyar drámai előadásokat fog tartani.

+ (A museumi kertel,) hova eddig főleg csak dajkák és gyermekek jártak, lassankint diszesebb közönség is kezdi látogatni. A pünkösdi ünnepekben föltünőleg sokan sétáltak e helyen; sétáltak, mondjuk, a szó legszorosabb értelmében, mert leülni a legjobb szándék mellett sem igen lehetne (hacsak nem a lépcsőkre), minthogy egy pár kőpadon kívül egyéb nyugvó helynek híre hamva sincs. Reméljük, hogy majd idővel e bajon is segítve lesz. A kert elég csinosan van berendezve, de koránt sem úgy, a hogy előre képzeltek magunknak. Az ültetvények szépen díszlenek, de még nagyon sokat lehetne tenni e tekintetben, ha volna, miből. A pénztár egy cseppig kiürült, mi annál nagyobb baj, mert csupán a park jelen állapotbani fönntartására évenként 500—600 pft. szükséges. Ez összegnek a muzeum termében időnkint tartatni szokott hangversenyek s egyéb látványok (p. jelenleg a „természet titkai“) felejtőjéből kell befolyjni. Egygyel több indok arra, hogy dr. Klug Kandidus urnak érdekes mikroszkopiai mutatóványait minél nagyobb közönség látogassa. — Ez előadások elseje épen olly tanulságos, mint regényes volt (a mennyiben az egész közönség éjjeli sötétségben nézi végig az érdekes mutatóványokat) s a terem mégis a botránkozásig üres volt. — Olly kevés részvét volna a pesti közönségben a természet titkai iránt?

* * (A majus 22 éa tartott bécsi löcerseny) eredménye: I. A megnyitási 100 arany egyletdíjt, gróf Henckel 3 éves Sultana kanczája; II. az első osztályu 1000 arany államdíjt, gr. Henckel 4 éves Giles pej méne; III. az 50 arany pályaoator díjat gr. Zichy Alfred Red Wlad and plus kanczája; IV. a másodosztályu 600 arany államdíjt, gróf Kinszky O. Harlequin méne; V. a Lichtenstein Alajos herczeg által ajánlott 500 ftos díjt, ifj. gróf Batthyányi István Cornflower pej kanczája nyerte.

+ (Tietz György Párisból) megérkezett fővárosunkba géptani muzeumával, melly a városligetben a polgári löveldével szemközt egy bódében van

felállitva, s reményteljesen várja a nagyszámu látogatókat. Láthatók itt mindenféle mozgó viaszalakok, közöttük legnagyobb betűkkel van hirdetve „a nagy mogul diadalmenete elefánton, mellyet Tietz ur a géptan netovábbjának“ nevez. A helyek különfélesége szerint 24, 12, vagy 6 krajczáért naponként délutáni 3 órától 9-ig mindenki megtekintheti.

+ (Balatonföldvidékről) írják a „Hf.“-nak, hogy a szőlősgazdáknak, ha az időjárás kedvező lesz, biztos reményök lehet a bő szürethez. A kifakadó szőlők olly sok türtöt hoznak, mennyire csak kevesen emlékeznek. Csak az a baj most meg, hogy sok tőke elfogyott.

+ (Egyik lapban) közelebb azt olvastuk, hogy Mzizoviczon egy ház egyetlen egy forinton adatott el árverés utján a legtöbbet ígérőnek. Aztán mondja valaki, hogy drága világ van!

+ (A „Hölgyf.“ somogyi levelezője) írja, hogy Kaposvárott közelebb egy fiatal lányka agyonlőtte magát. Okának kitalálását a tudósító arra bizza, „ki a veséket és szívek titkait vizsgálja.“

+ (A székelyek „áldomáserlege“) egyik erdélyi lap szerint Sándor János marosvásárhelyi földbirtokos birtokában van, ki azt a kolozsvári muzeumnak szánta.

+ (Tissafüreden) a helybeli szegényintézet javára majus 17-én nappali mulatság, és este tánczvigalom rendeztetett. A nappali mulatság nagy halászatból állott a „hordó“ nevű szigeten, melly alkalommal Bunkó egri bandája ugyancsak láb alá muzsikálta a szebbnél szebb csárdásokat. A jókedvű halásztársaság este a fogadó nagy termébe vonult, hol a melegvérű fiatalág világos reggelig nem fogyott ki a tánczból.

+ (Pécsett) e hóban két jótékonycélu hangversenyt rendezett a katonai zenekar. A második hangverseny f. hó 14-én ment végbe a helybeli szegény árvák javára. A jótékonycélu szép eszme, írják a „Hf.“-nak, Svastics urtól eredt, ki egyszeremind a színház fényes kivilágítása, s rendezése költségeit viselé. A színház terme, hol a hangverseny tartatott, fuladásig tömve volt; valószínű tehát, hogy szép jövedelem folyt be az árvák számára.

* * (Az egész buda-kanissai vasutvonalon) e hó 25-én volt elkezdendő működését a kisajátító választmány, mivel a tervrajzok s építések költségvetését, már jövő juniushó közepéig a bécsi központi hivatalhoz be kell küldeni.

— (Boka Károly arczképe ügyében.) Többik, majus 18-án. A Vasárnapi Ujság 19-ik számában olvastam először, hogy Boka Károly arczképe valahára a nemzeti muzeumba betétezt. Minthogy aláírás utján történt az egész előállítás, és a kivitelre én voltam megbizva, egy kevés helyet kérek, hogy mind azon résztvevők neveit, kik áldozatukkal hozzájárultak, mind számadásomat a nyilvánosság előtt bemutathassam; fájdalom, hogy ezt csak másfél év mulva tehetem, de ennek nem én, hanem a kép késő elkészülése az oka. — Aláírók nevei és ajándatok: P. J. 20 ft., B. J. 3 ft., K. L. 5 ft., B. N. 3 ft., L. L. 5 ft., L. M. 5 ft., L. J. 5 ft., L. Gy. 5 ft., R. Gy. 10 ft., B. P. 5 ft., R. M. 5 ft., M. L. 1 ft., R. V. 2 ft., R. L. 2 ft., D. F. 2 ft., ifj. R. A. 4 ft., F. K. 10 ft., J. M. 10 ft., B. A. 5 ft., K. J. 3 ft., M. nn. 5 ft., Sz. E. 10 ft., H. B. 10 ft., B. J. 5 ft., H. J. 10 ft., H. Gy. 5 ft., L. J. 10 ft., M. L. 5 ft., J. D. 1 ft., O. A. 5 ft., P. S. 2 ft., M. N. 1 ft., Sz. P. E. 2 ft., Sz. G. 1 ft., H. J. 1 ft., S. T. 2 ft., F. K. 5 ft., B. M. 20 ft., F. J. 2 ft. 30 kr., F. J. 2 ft. 30 kr., Sz. E. 1 ft., P. S. 5 ft., H. Sz. K. 2 ft., St. B. 5 ft., M. F. 5 ft., S. J. 10 ft., özv. P. J. 5 ft., F. P. 5 ft., H. K. 10 ft. Összesen 261 pft. — Ezenkívül Sz. E. ur két részvényét a hevesi takarékpénztárnál, ugy H. B. ur ugyan egy részvényét ajánlották a derék művésznök, mi eladatván, 180 pftért azt Boka Károly által is vette. — Kiadások: Egy olajba festett arczkép rá-májával 230 pft., 500 példányban lithographirozott mellkép 75 pft. A metszéshez szükséges kő 8 pft. Összesen 313 pft. — Ezek szerint a kiadás 52 pftal haladja a bevételt, de azért a kép elkészült, s elment illető helyére. *) Sajnálkozással kell megemlítenem, hogy a lithographirozott képekből 300-at Pesten hagytam eladás végett, több mükedvelőt felkérve, hogy igyekezzenek a szegény hangásznak egy pár forintot behajtani, s ki hinné, hogy Pesten, hol annyi író, művész, színész, zenész lakik, még csak egy árva példány sem kelt el (kivéve a Bérczy Károly által megvettét. **) Tíz példányt kivitt egy jó barátom a Cserhátra, s ott nagy nehezen elsütötte; a többi össze kellett szedetnem, és ugy lehozatván Debreczenbe szállítani. De bocsánatot kérek, nem jól számoltam; mégis maradt Pesten 70 példány a festő urnál, de nem mondom meg, hogy miért tartja áristomban. — Retsky András.

Vidéki hírek.

Maros-Illye (Erdély), aprilban. (Régi s új dolgok az egyházat illetőleg.) A Vasárnapi Ujság 7-dik számában egy névtelen tudósító egy cikket közöl, mellyben a Maros-Illyén az egyház javára tartott tánczvigalom trombitáltatik. Legyen az abban résztvevőknek áldozataikért hálás köszönet!

Igaz ugyan, hogy Maros-Illye több év óta egyházi anomaliáknak tanója, — azonban ohajtanám, ha álmából ébredne és tovább haladna.

Imaházról és toronyról agítál, mellyet én elég keserű észrevétellel kísérek, látván, hogy ősi templomunk küszöbeibe más felekezetiiek tapodják. — A dicső emlékü „Bethlen Gábor“ fejedelem a reformatusok számára építetté e templomot, és 102 évig bántódás nélkül hirdettetett is abban az Urnak szent igéje ref. lelkészek által, — 1640-ben, a fejedelem idejében, virágzott is az egyház, de elhunytával az ország kül- és belháborus viszonyai között az egyház is sokat szenvedett.

*) Éljen, a ki e hiányt pótolta, s a ki azzal dicsekedni nem akar. Szerk.
**) De hát miért is nem hirdetik és kínálják az effélet jobban! Nem tud itt e képről senki semmit! Csak ne szemérmeskedjünk olly nagyon még a mások javára szánt vállalkozásnál is. Szerk.

1646-ban gróf Bethlen István az illyei ref. megyének egy pár szép, nagy harangot öntetett, mellyeknek kerületeiken olvasható betűkkel ez van bevésve: „*Hanc Campanam fecit Illustriss. Comes Stephan Bethlen de Iktar Perpet. Comes Inclyt. Cottus Hungar et Maramaros Eccles. Reform. Illyens.*“

1748-ban a katolikus atyafiak templomunkat a nagyobb haranggal együtt elfoglalták; a kisebb pedig az akkor pusztán álló dévai várba vitézt és 59 évig ottan nyugodott, s annak visszakaphatásáért az armorum praefecturához folyamodván, utasították a bécsi agentiahoz, hogy a cs. kir. felség szent színe előtt eszközöltesse ki a letartóztatott harang ősi helyére való visszatétele. Kérésük foganatlanul vissza nem tért, — 1794-ben hangjával az egyház hiveit ismét megörvendeztette.

De ekkor már nem volt hová gyűlni az imádkozó népnek, hacsak a szabad ég alá nem. Miért oszolni, vándorolni kezdett a nyáj, és mint a hajdani zsidók sátraikat csak deszka-anyagból kecskebőrrel befedve készítették, ők is egy kisded oratoriumot állítanak.

Mint hogy a templom jóval fél század előtt is fából, kevésbé avatott mesterséggel épült volt, de az idő által elhasználva levén, 1798-ban a J. B. munkás szorgalma s más segédkezek után nem annyira nagy, mint külsőleg diszes, belsőleg kényelmes, kőből álló templom, és felig torony épült, melly 1843-ig sok újítgatás közbejvetelével használtatott is. Eunyit a multról, de már az újról!

Több éve már, hogy ezen imaházban az evangéliom magvait hintegtem, még sem mondhatom, hogy az országban „legszegényebb és elhagyatottabb“ volna; annyit tudok ugyan, hogy az ezelőtti években, midőn a szent helyen imádkozó szemeinket felemeltük, megütődve pillantottuk meg a fejünk felett elrongyolott fedelet, kárpitot és mindenfelől meghasadozott kőfalakat, s mint a ki bünei miatt az isteni gondviselésben kételkedik, szüntelen a menny leomlásának haragjától rettegtünk!

Nagyon rosszul van tehát a tudósító adata, midőn regényes álomba ringatja magát, és azt regéli, hogy az imaház az elgyengülés legelső fokán és a semmisülés örvénye szélén áll, sokkal jobb volna ezen keserű gúny helyett sikeres javaslat. — Nem kárhoztatom az igyekezetet, hiszen egy szent czélra törekvés sok elnézést szenved meg az eszközök választásában, de az olly ferde állítások után a czélt inkább távolítva, mint megközelítve látom.

Ezen árva egyházat, mellyben a lelkész is önfáradozása s igyekezete után tartja fenn magát, a tudósító nem hajthatja olly hamar szorgalomra, mint hajdan a *spanyolok* a szegény *amerikaiakat* az áhitatosságra kényszerítették.

Gondolom, egybe kelle vala vetnie a financiát is, nem pedig csak dictatori hangon pálczát törni, s az áldozatok felé fejez zászlót emelni; pártolni, segíteni czélarányosabb az egyházat; ugy utánozva azt mások is mehetnek erőről erőre.

Hogy a nagyon tisztelt b. *Bornemiszané* a templomot saját költségén építtette, s azután semmi felügyelet senkitől reá nem fordított, azt tagadom.

Ösmeretes mások előtt is a bárónénak szerény szép lelkülete, mert egyházunk érdekében annak sorsát megtekintve, erényesen és buzgón föllépven, és nemcsak tervezni, hanem gyorsan életbeléptetni is kezdte minden elhanyagoltakat, tudván azt, hol a népben szilárd akarat és tetterő nem hiányzik, kicsiny kezdemény is, kivált ha nagyok pártoló méltánylatára vivhatja ki magát, váratlan üdvös eredményeket idézhet elő. A nélkül tehát, hogy a hivek bármi segedelemmel járultak volna az elkezdendő munkához, a báróné minden felekezethez felülemelkedett, és nemcsak a templom és torony megújításában fáradozott, és világi javaiból áldozott, hanem az új papi lakra is több anyagot ingyen kegyeskedett adni. A megye elavult és használt clendiumait többekkel szaporította, s országszertei jóltevők adakozásai útján a templom és torony, mint a *Phoenix*, hamvaikból kiemelkedtenek. 1846-ban s ma is egyházvidékünkben az első közé tartozik; ha nem fényesíti is a templomot arany, mint a *Salamonét*, sem porcellánfedél, mint a *chinaiak* tornyát, mégis mind csinosan el van látva s egyebekkel együtt hiven kezeltetik. — Örömmel mondhatom tehát szent Pál szavait: „*A régiek elmúltanak, és mindenek megújultanak!*“

A tett nyilván szól, s annak jótékony eredményei mutatkoznak is; de tudom, hogy a bárónénak nemes lelke nem szorult sem az én, sem az idegen dicséretre, — mégis egyházunk nevében hálás érzelmemet abban fejezem ki: „Hogy virágoztassa Isten magas családja szerencsését és boldogságát, tartsa fenn sok időnkig a haza s egyház dicsérete, s ha nincs bevésve neve a néma kőrákásba; de bizony él a mi szívünkben!“

Végül kérem S. J. tudósítót, közöljön ezután is, de a bajokon gyökerebben segítsen is. A mit közölni akar, azt előbb jól megfontolja és vizsgálja, nehogy ott sujtson ostora, hol az érdem hálás elismerésével tartoznék. — Sz. Ch., illyei ref. lelkész.

A *Rézaljáról* (Bihar), majus 1. Érdeklél olvastam Laukának „*Vidék*“ című humoristikus munkáját, mert abban a „*Rézaljáról*“ sok jellemzetet irt, s megvallom, kettős igyekezettel fürkésztem a rézaljai társas-élet minden oldalait, de annyi árny-oldalt — mennyit Lauka — nem találtam.

Ma már egy játék francia kártyaért nem küldenek el Kolozsvárra, sőt Margitára sem. A társalgás talál magának szebb és nemesebb irányt is, mint a kártya-, vagy boros-asztal. — A férfiak például a törvénykezés, irodalom, belső és külső gazdaság köréből merítik rendszeresen a beszélgetés tárgyait. A nők vagy olvasnak, vagy szebb magyar dalainkat éneklik; a kártya már ma, kevés kivétellel, csak a pajkos gyermekek játékszere szokott lenni.

A Rézaljának szelleme általában véve (én is mint Lauka a felsőbb köröket értem) magyar, az irodalomnak barátai szeretnek olvasni, férfiak és

nők egyaránt; de az anyagi korlátolt érdekek nem engedik meg, hogy minden egyesek, az irodalomnak minden termékeit meghozassák, — egyik egyet, másik más hozat meg, és azután egymással kölcsönösen közlik. — Jól van ez így is, míg jobban lehet!

Vannak itt tiszteletreméltó magyar házak, mellyekben még feltalálhatni a régi ősi magyar vendégszeretetet, hol a szives és lelkes magyar házi-nő eszünkbe juttatja mind azt, a mit szépet és dicsőt ősanánkrol a krónika beszél. Mutathatnék fel jeles és okzerű gazdákat, derék emberbarátokat és nyíltszívű házi-gazdákat, de hiszen, ezek a nagy közönséget csak annyiban érdekelhetnék, a mennyiben legfeljebb is csak azt mondanák: mégis sokat változott a Rézalja, mióta a „*Vidék*“ napvilágot látott!

De fájdalom! a népnevelés most is azon a fokon áll, mellyen ezelőtt száz évvel állott. — Az iskolák az illető papság felügyelete alatt — ha a közéletet nézzük, semmi haladást sem bizonyítanak. A magas kormányzat intézkedései e tekintetben fennállanak, az organumok kötelességszerűleg eljárnak, de eredmény nincs, mert a 800 év óta elhanyagolt szent ügyet, az évenként történni szokott egyszeri, vagy kétszeri — leginkább csak tudakozódó — körültekintés, pangásából ki nem emelheti.

Korunk az egyesületek korszaka. Létrehozni valamit, kivált ha azt nem évek hosszu során át kívánjuk létesíteni, egyesületek által lehet legkönnyebben. A népnevelés körül is legcélszerűbbnek gondolnám, ha „*népnevelést előmozdító*“ egyesületek keletkeznének.

Ekkor talán könnyebben elérnők azt, hogy a buta nép nem lenne buta, s nem gyönyörködne abban, ha a birtokossági erdőket felgyujthatja, s midőn a gazda cselédet fogad, nem fogadna házához tolvajt, s magának veszedő társat.

A Rézalján igen sok vadállat van, bár évenként a ragadozó állatok kiirtására szoktak zaklató vadászatok tartatni, — de a ki már életében szerencsés volt, illyen ugynevezett nagy vadászatokon jelen lehetni, annak nem szükséges bőven magyaráznom azt, hogy a nagy lárma és semmi rend miatt ezek eredményre nem szoktak vezetni, — s nem csuda, ha aztán a farkas fényes délben is elviszi a bányát.

Diószegen 1857-ben egyszer egy rablót dobszóval fogtak el, — de ez csak egyetlen eset volt, a maga nemében páratlan, — másodszor aligha sikerülne, s alig mernék az illetők is a próbát ismételni.

Megtörténik biz az, hogy míg a vadászok a vadat az erdőn s a bérczen keresik, a völgyben az apró bokrokból tör elő a farkas s kárt teszen. Azonban nem tudom meghatározni, vajjon az állat vadabb-e, vagy azon ember, kik naponként gyujtogatják az erdőket, mintha bizony ugy is el nem fogyasztanók azokat időnap előtt!

Tóth János.

Henczida (Bihar). Mióta a Vasárnapi Ujság olly sok hasznos és jótékony közleményekkel árasztotta el az országot, községünkről e lap hasábjain mindekkorig csak egy árva betűt sem lehetett olvasni, pedig ezen kis község, akár kies fekvése, akár mint Nagyvárad és Debreczen központja, akár mint a vasuti vonalhoz közel eső hely — de meg, régiségi szempontból is megérdemli, hogy egy pár szenteljük számára. Községünk, melly körülbelül 2000 lakost számlál, fekszik a Berettyó parton. Hajdan, miként *canonicalis* okiratok bizonyítják, e folyónak partján vár volt, a dus s gazdag Pethők tulajdona, később a Nadányiak laktak ott, bizonyosan azon időkben, midőn egy Nadányi, Báthori Gábor Erdély fejedelme megölésében részes levén, a Nadányi család Erdélyből Magyarországra menekült. A nép monda szerint kellett itt birni a Bornemisza családnak is, miről leginkább tanuskodik a Berettyó folyó mentében azon sziget, melly a nép ajkain jelenleg is „*Bornemisza sziget*“ név alatt emlittetik.

Hosszas lenne az egymásután következő, itten birt családoknak leírásába bocsátkozni, czélem levén jelenleg e község haladása és maradása.

A rosszabbikon kezdem, hogy a jobbikon végezhessem. Szellemi tekintetben nagyon elmaradtunk más községektől.

Vasárnapi iskolánk nincs. — Lelkésznünk igyekezett ugyan ezen lélekre üdvösön ható iskolát megalapítani, de fájdalom! csak a kezdetben maradt — miért?

Vasárnapi könyvtárunk nincs — pedig én sok lakost ösmerek, ki szivesen olvasgatná Boros Mihály és más írónk e tárgyra vonatkozó becses dolgozatait, sőt filléreit sem vonná el a nemesebb élvezetektől, de fájdalom! nincs — miért?

Faiskolánk nincs, sőt széles és felárkolt utcánk sincs beültetve; pedig csin, egészség s mi legtöbb, tűzvész tekintetéből mennyire szükségeltetnék — hát a fatenyésztés iránti rokonszenv — hol maradt?

Hirlapot magán egyének járatnak több rendbelit, de községünk asztalán az egy kormánylapot kivéve, egyszem hever — miért?

Miért? fogja kérdeni a világ, s én kereken kimondom, azért, mert elhanyagolják azok, kik a népre hathatnának, de nem teszik, pedig a melly községben majd minden háznál ujjonnan szerzett szent Biblia tartatik és olvastatik, az olly népre, melly vallásos és erkölcsös, mi könnyű lenne hatnia azoknak, kiknek nemcsak kötelesség szerinti hivatásuk, de lelki teendőjük volna.

Nem hagyhatom említetlenül községünk azon szép jellemvonását, miszerint árvaságra vagy inségre jutott szegényeit, részint a rendőri kihágásokból begyűlt összegből, de leginkább saját adakozása folytán maga látja el élelemmel — ugy, hogy ezen községbeli szegényt, más község még soha nem látott házái előtt koldulni.

Vetéseink általában rosszak — esőnk e tavaszon még nem volt, a mezei gazda már is aggódva néz a jövő elé.

Közli Beothy Vincze.

Egyveleg.

+ (Statistikai kimutatás szerint) a földön mintegy 1000 millió ember él. Ezek közül naponként 100,800 vándorol a másvilágra, tehát minden órában 4200 haláleset fordul elő; a születések száma pedig óránként az 5000-et meghaladja. A tavasszal világra jött gyermekek erősebbek, mint kik az év egyéb szakáiban születnek, s a nők férfiak rendszerint hosszabb életűek a nőtleneknél. Tehát házasodjatok!

+ (Nem less érdektelen), ha a különféle országokban előforduló gyilkosságok következő statisztikai összeállítását közöljük. Angliában egy millió emberre 4, Belgiumban 18, Szárdíniában 20, Franciaországban 31, az ausztriai birodalomban 36, Toskanában 42, Bajorországban 68, Sziciliában 90, Rómában 100, Nápolyban 200 gyilkosság esik.

+ (Verdi) a híres modern operazene-szerző, jelenleg egy operán dolgozik a sz. pétervári színház számára, mellyért 80,000 frank tiszteletdíj fog kapni.

+ (Ihrek.) Reistig faluban Csehországban közelebb egy nő ikreket szült, még pedig úgy, hogy a második gyermek csak harmadnapra jött világra az első után. A kis ikertestvérek egészségesek, de a szegény anya igen elgyengült.

— Egy városi születésű nőt, ki csak akkoriban jöve férjhez egy falusi gazdához, férje honn nem létében egy szomszéd kéré: adná át neki kis időre

az ekét. „Igen szívesen teljesítené ön kérelmét férjem,“ visszonzá az ifjaszonyka, „ha itthon volna. De én nem tudom, hol tartja ekéjét. Mégis,“ folytatá a szomszéd kívánata teljesülhetése iránti hévvel, „ott a szekér az udvaron — nem szánthatna e ön azzal addig, míg férjem haza jön.“

— Egy fiatal szobalány belépe ura szobájába egyik kezében egy bepecsételt levelet tartva, másikkal némi zavarodottan előkötényét összegöngyölgetve s ismét kisimitva. „Oh édes uram,“ monda szemlesütve, „nekem igen nagy kérésem volna.“ — „No s mi lenne az?“ kérdé nyájasan az ur. „Igen — látja, kérem — nekem van egy — ismerőm — egy jó becsületes ifju — nincs olly több a világon, mint az én Jósím. Nincs, azt elhiheti ön.“ — „No s aztán?“ „Aztán ő nekem itt egy levelet küld. De én szegény leány vagyok, ki iskolába nem sokat tanultam . . . és . . .“ „Ahá értem. Nem tudod elolvasni a levelet, s örömet szeretnéd érteni, mi van benne? Hát adsa ide, én neked elolvasom.“ — „Igen a jól volna,“ visszonzá még vonakodóbban a leány, „de tudja uram, az embernek van titka, mit nem akarna, hogy mindenki tudjon, s aztán ha ön olvassa“ . . . „Mit tegyünk hát?“ — „Tudnám én,“ hebegé a leány még inkább pirulva, „de nem merem . . . hogyha . . . igen, ha uram engedné, hogy kötényemmel füleit bedugjam, aztán olvasná a levelet, akkor csak én hallanám, mi van benne.“ Az ur kacagva hajtá fejét a kívánt műtét alá.

— Fontenelle a szerelmezt olly embernek jellemzi: ki mást birni vágyó hevében elveszti önmagáni uralmát.

Színházi napló.

Péntek, majus 21. Először „A kis árva.“ Eredeti népszínmű 3 felvonásban, dalokkal. Irta *Benkő Kálmán*. Ez új népszínművet a közönség egy része tetszéssel fogadta, s bár a gyengesség legerősebb oldala, bohózatos jelenetei miatt egy ideig fenn fogja magát tarthatni színpadunkon. A benne előforduló s drasztikus színekkel festett hőbortos rektort, (melly melleleg mondvá, nem igen dicskedhetik kitünő élethűséggel) Szerdahelyi igen mulatságosan, valamint Tóth Samu is a vén cigányt sikeresen személyesíté. A czimszerpet Lendvayné adá, oda illő érzélgéssel és egyszerűséggel. — A tisztartót, a kis árva boldogtalan atyját, Gyulai meglepő hatással játszotta. Szerzőt többször kihitták, s valamint ő, ugy a szereplők is gyakori tapsokban részesültek. — Valahányszor illy darabot látunk, mindig eszünkbe jut, hogy minő jó és szükséges volna végre az a külvárosi vagy nyári színház, mellyről annyit beszélünk, s mellyben az illy primitív felfogással, úcsfejszével készült darabok egészen új közönséget teremtenének, s ez jól is mulatna.

Szombat, majus 22. „Portici néma.“ Opera 5 felv. Irta *Scribe*, zenéjét *Auber*. Forlította *Szilágyi Pál*. Ugy látszik, a sétaestélyek nagyobb vonzerővel bírnak, mint a színi előadások. E szép operát is majdnem üres házban adták, pedig mind a zenekar, mind a szereplők dicséretesen működtek.

Vasárnap, majus 23. A színház zárva volt.

Hétfőn, majus 24. „A kis árva.“ *Benkő Kálmán*tól, ez új népszínművet ma másodszer adták elő, s ezuttal is sokszor tapsolt a nagyszámu — karzati közönség. A tisztartó (most *Szilágyi*) átkából ma csak annyit érthettünk, mint azok, kik az előadás alatt a Svábhegyen voltak.

Kedd, majus 25. „*Lammermoori Lucia*.“ Opera 3 felv. Zenéjét írta *Donizetti*.

Szerda, majus 26. Először: „*A ravennai viador*.“ Szomorujáték 5 felv. Irta *Halm Fridrik*, fordította *Szigligeti*. — A nagy hatásu német színmű lefordítását jó gondolatnak tartjuk. A szakadó eső miatt ez első előadásra kevés ember gyűlt be, de ez mindvégig legnagyobb figyelemmel kíséré a nemes irányu s szerkezetű tragoediát, s színészeink valóban remek játékát. — Első helyen kell említenünk *Jókainét* (Thusnelda), ki egész művészi erővel személyesíté a fiának elkorcsosulása felett bánkodó s kétségbeeső anya fájdalmát. — Mellette méltó helyet foglalt *Szigeti* (a viador) és *Tóth József* (Caligula). —

Csütörtök, majus 27. Kőszeghy javára „*Ördög Robert*.“ Opera 5 felv. Zenéjét szerzé *Meyerbeer*.

Nyílt tér. *)

— Buda, maj. 14. (Tűskármentesítés.) A Vasárnapi Ujság 18-ik számában azt olvastam ezen czim alatt: Minden nap csak egy krt., mellynek ez a magyarázata. Mit érhet az, mit a legtöbb gazda a tűztől félthet? Körülbelül 400 ftot, s mit kell ezért fizetni? a legfőbb díjt véve, alig 6 ftot, tehát naponként csak egy krt. Én pedig azt mondom, hogy honnan teremtse egy szegény gazda egyszerre 6 ftot, mikor egyéb nyomasztóbb szükségait sem képes pótolni. — Hanem inkább azt kellene tenni, hogy a biztosító társaságok ne vennének 400 ftól 6 ftot, hanem 24 krt., u. m. minden 100-tól 6 krt, mert a mig akad 10 gazda ki 90 krt adjon 100 ftól, akkor bizonyosan akadna ezer gazda 6 krjával. De nem ezer gazda, hanem az egész világ azon társasághoz állana, a ki ezen elvet követné. Mondhatja valaki, hogy illy csekélységgel nem fedezhetni annyi károkat? azon esetben új kivetést kell tenni a részesekre. De én azt mondom, hogy arra soha sem jönne: mivel hacsak egy városnak is felveszszük az értékét, hát akkor, ha mindnyájan beteszik minden 100-tóli 6 krjokat, hát nem eshetik a városon annyi kár, hogy azt ne fedezhesse. Hát ha az egész ország értéke mentesítettik. XX.

*) E rovatban közölt cikkekért csupán a sajtóhatóság irányában vállal felelősséget a Szerk.

Szerkesztői mondanivaló.

1971. **Mi lesz . . .** A tárgy szép, a kidolgozás is meglehető; de illy dolgokat nem közölhetünk. Okát a szerző sejttheti. A második vers is körülbelül hasonló bajban sinlődik. Hiába tett ön oda egynémely szelidítő epithetont. Mi az élet? Rácz úrmös: édes is, keserű is.

1972. **Az első szerelem.** Szerző tán jobbat is tudna írni.

1973. **A kis tanítvány.** Eminentiat érdemel. Rajta leszünk, hogy kiadhassuk.

1974. **Barátom névnapjára.**

„Gondolom, adok nyílt szívet,

S hozzá nemes érzelmeket.

Ez, mi szívemből jó, s adom.

Többit nem érzem, s nem adom.“ (Viszhang: nem adom!)

1975. **Bordal.** Nagyon sok benne a — viz Mond meg, kérlek. Majd megmondjuk! Nem hiszek én. E tamáskodó versben e sorokra akadunk:

„Boszum az lesz, hogy ezentul,

Ha szerelmet kapok lánytul,

Hogy másnap, ki ne nevesse;

Aznap; oltárhoz vezetem.“ —

Ugy legyen! A két utolsó sorban a pontozás is igen eredeti.

1976. **Pusztá templom.**

„Czigány leány sétál,

Horog csapolyával.“

Ezt nevezzük rimnek par excellence; ilyenektől hemzseg a különben jóakarotot tanusító verszet.

1977. **A mostoha flu.** Anyja a — Músa!

1978. **Prémes a kőmenem széle.** Bárány- vagy farkas prémes? Ezt is jó lett volna egyuttal megírni.

1979. **Fekete-Győrös.** Cs. S. — A Vadászlapp ára félévénként 5 pft. Szerkesztő kiadó lakása Szervitátor 3 sz.

1980. **Szálhegyi.** A „csillag-zati“ aggodalmak nem érthetők; ugy látszik, teljesen alaptalanok. Nem kell a gönczöl szekereit féltetni!

1981. **Sz. M. Káta.** A levél megérkezett szerencsésen.

1982. **A megbukott iparlovag.** Átszolgáltattuk a kívánt s illetékes helyre.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naplár	Gör.-oros naplár	Nap-		Izraelit. naplár	Hold-		
			kelet	nyug.		kelet	nyug.	
Majus — Junius			Majus (6)		Siván			
30 Vasár.	C1 Sz. Hár.	Csz. Hár	18 E1M. Sz.	4 10	7 45	17	10 49	5 26
31 Hétfő	Jéz. vér. Ang.	Petron.	19 Pét. bj. k.	4 9	7 46	18 Salam.	11 19	6 27
1 Kedd	Nikodemus	Fortunat	20 Cónst.	4 9	7 47	19	11 46	7 38
2 Szerda	Erasm. Blan.	Pázmán	21 Szil. Hon	4 9	7 47	20	*	8 48
3 Csütört.	Urnapja	Kornél	22 Basiliscus	4 8	7 48	21	0 7	9 58
4 Péntek	Ulrich. Quir.	Berta	23 Mihály p.	4 7	7 49	22 Zorob.	0 25	11 11
5 Szombat	Bonifác p.	Vendel	24 Simeon	4 7	7 49	23 Sab.	0 40	0 23

Holdnegyed: ☾ Utolsó negyed 4-én este 9 óra 37 perczkor.

TARTALOM.

Humboldt Sándor (arczkép). — x. — A vén földmives. Hunyady Ferencz. — A virágnak megtiltani nem lehet . . . (vége). Balázs Sándor. — A magyar Tempevolgy (folyt. két képpel). Jókai Mór. — Chinai laczikonyha (képpel). — Ki a mivel ember? (vége) — t. — Tárház: Felszólítás gazdasági próbák iránt. A kiseddóvás Aradon. Ney Ferencz. — Irodalom és művészet. Mi ujság? Vidéki hírek. Egyveleg. Színházi napló. Nyílt tér. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.

Felelős szerkesztő: Pákh Albert.